

Animalistika u hrvatskoj dječjoj poeziji (Filipović, Kuten, Vitez i Paljetak)

Brčić, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:186834>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-08**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i

Jelena Brčić

**Animalistika u hrvatskoj dječjoj poeziji (Filipović,
Kuten, Vitez i Paljetak)**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj

Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**Animalistika u hrvatskoj dječjoj poeziji (Filipović, Kuten,
Vitez i Paljetak)**

Diplomski rad

Student/ica:

Jelena Brčić

Mentor/ica:

dr. sc. Robert Bacalja

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Jelena Brčić ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Animalistika u hrvatskoj dječjoj poeziji (Filipović, Kuten, Vitez i Paljetak)** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2024. god.

SAŽETAK

Životinje u pjesmama često su djetetu razumljivo prikazane, kako u jeziku tako i u promišljanju. Vrlo često, životinje imaju osobine koje su djetetu zapravo zanimljive, kao što su osobine ljudi, a upravo ih ta karakteristika čini privlačnima. Njihovi zvukovi i ponašanja djeci su zapravo zanimljiva iščekivanja. Pjesmice su djetetov prvi susret s književnim svijetom i kroz njih upoznaju ono što im je nepoznato u najranijoj dobi. Pjesnik koji dopire do djece uspijeva zato što gleda svijet kroz njihove oči, razumije njihov način razmišljanja i govori njihovim jezikom. Takav pjesnik može doprijeti do dječje mašte i razumijevanja jer gleda na svijet dječjim pogledom.

Životinje u dječjoj književnosti koriste se za razvoj djetetove emocionalne i socijalne inteligencije. Također, životinje u književnosti često se koriste kao moćni simboli i metafore. Od mističnih jednoroga u srednjem vijeku i simboličnih konja u renesansi, njihova je uloga uvijek bila kontradiktorna i sveopća. Rad Ivana Filipovića značajno je doprinio hrvatskoj kulturi i književnosti. Njegovo viđenje književnosti kao sredstva za moralni odgoj i obrazovanje ostavilo je utjecaj na generacije pisaca i čitatelja. Djela koja je stvorio oblikovala su hrvatsku dječju književnost i obrazovni sustav. Djelo Krunoslava Kutena imalo je značajan utjecaj na pisanje budućih pjesnika, poput Grigora Viteza. Vitez se inspirirao prethodnicima, koji su također koristili onomatopeju i rime. Paljetkove pjesme obično istražuju odnose životinja i često koriste narativni stil koji je dovoljno zabavan i poučan. Njegova je umjetnost izražena mnogo inventivnija od ostalih tradicionalnih animalističkih pjesnika te je stvarao sjajne animalističke pjesme.

Ključne riječi: dječja poezija, pjesme, animalistika, životinje, pjesnici i utjecaj

ABSTRACT - Animalistics in Croatian children's poetry

Animals in poems are often clearly shown to the child, both in language and in thinking. Very often animals have traits that are actually interesting to the child, such as the traits of humans, and this is characteristics that makes them attractive. Their sounds and behaviors are actually interesting anticipation for children. Songs are a child's first encounter with the literary world, and through them they get to know what was unknown to them at an early age. A poet who reaches children succeeds because he sees the world through their eyes, understands their way of thinking, and speaks their language. Such a poet can reach children's imagination and understanding because he looks at the world from a child's point of view.

Animals in children's literature are used to develop a child's emotional and social intelligence. Also, animals in literature are often used as powerful symbols and metaphors. From mystical unicorns in the Middle Ages to symbolic horses in the Renaissance, their role has always been contradictory and universal. The work of Ivan Filipović has significantly contributed to Croatian culture and literature. His view of literature as a means of moral education has left an impact on generations of writers and readers. The works he created shaped Croatian children's literature and the educational system. The work of Krunoslav Kuten had a significant influence on the writing of future poets, such as Grigor Vitez. The knight was inspired by his predecessors, who also used onomatopoeia and rhymes. Paljetek's poems usually explore animal relationships and often use a narrative style that is entertaining and instructive enough. His art was expressed much more inventively than other traditional animalist poets, and he created great animalistic poems.

Keywords: children's poetry, poems, animalistics, animals, poets and influence

Sadržaj

1. UVOD	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	3
2.1. Funkcija dječje književnosti.....	6
2.2. Dječja poezija.....	10
3. ANIMALISTIKA.....	14
3.1. Životinje u književnosti (beštijarij književnosti)	15
3.1.1. Mitološke i etno književne životinje	15
3.1.2. Životinje u srednjovjekovnoj književnosti i humanizmu.....	18
3.1.3. Životinje u književnoj renesansi, manirizam i barok	19
3.1.4. Životinje u suvremenoj književnosti	20
3.2. Životinje i djeca.....	22
3.3. Animalistika u dječjoj književnosti.....	23
3.3.1. Animalistika u svjetskoj dječjoj književnosti.....	26
3.3.2. Neki aspekti animalistike u dječjoj književnosti.....	27
3.4. Animalistika u poeziji	28
4. ANIMALISTIKA U HRVATSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	31
4.1. Ivan Filipović	33
4.2. Krunoslav Kuten.....	41
4.3. Grigor Vitez.....	50
4.4. Luko Paljetak.....	61
5. ZAKLJUČAK	69
6. LITERATURA.....	73
7. ŽIVOTOPIS.....	77

1. UVOD

Dječja književnost, kao dio književnog svijeta, stvoren je kako bi se uskladio s emocionalnim i psihološkim potrebama djece, a tako i temeljni element njihovog razvoja i odrastanja. U tom kontekstu, likovi životinja igraju veliku i važnu ulogu jer djeci omogućuju veću povezanost s pričama i bolje razumijevanje tih priča. Animalistika, kao znanstvena disciplina koja proučava odnos između čovjeka i životinja, odražava se i u književnosti, posebno u stvaralaštvu za djecu. Povijest životinja kao simbola i metafora omogućuje pisanje o njima i njihovoj svrsi u književnosti. Likovi kao životinje omogućuju autorima da prikažu ponašanja, kvalitetu, pravila, osobine, reakcije, moralne lekcije kod ljudi i djece.

Rad ima sljedeću strukturu: uvod koji definira osnovne pojmove i svrhu istraživanja. Drugo poglavlje ističe značaj životinja kao simbola u dječjoj književnosti, nadalje je opisan razvoj i uloga dječje književnosti. U trećem poglavlju govori se o animalistici, četvrto poglavlje je animalistika u hrvatskoj književnosti - kako su hrvatski pjesnici Ivan Filipović, Krunoslav Kuten, Grigor Vitez i Luko Paljetak koristili životinje kao simbole. Opisuju se zajedničke točke između djece i životinja u književnosti te glavni odnos između prirode i djetinjstva. Svrha rada je pokazati da životinje nisu samo likovi životinjskih tekstova koje djeca vole jer su zanimljive i smiješne, već i temeljni elementi u dječjoj književnosti jer prilagođavaju ravnotežu između obrazovnih i emocionalnih potreba.

Motivi životinja u dječjoj književnosti često služe kako bi se djeca upoznala s prirodom, i sa svijetom oko sebe često s antropomorfnim prikazom životinja. Ovaj rad istražuje na koji način četiri hrvatska pjesnika Ivan Filipović, Krunoslav Kuten, Grigor Vitez i Luko Paljetak koriste animalističke motive u svojoj poeziji te kakvu ulogu ti motivi igraju u oblikovanju dječje mašte i percepcije. S druge strane nastoji se ukazati kako se razvijala animalistika u hrvatskom dječjem pjesništvu.

Istraživački problem odnosi se na analizu načina na koji spomenuti autori koriste životinje kako bi oblikovali dječji svijet. Isto tako rad će razmatrati kako svaki od ovih autora pristupa temi animalistike na svoj poseban način, i koje su osobine u njihovom pjesničkom izrazu.

Kao predmet istraživanja odabrane su pjesme koje sadrže motive životinja, s ciljem analize motiva i uloge u oblikovanju edukativnih vrijednosti u dječjoj poeziji.

Glavna hipoteza ovog rada je da životinjski motivi u poeziji Ivana Filipovića, Krunoslava Kutena, Grigora Viteza i Luke Paljetka predstavljaju glavne elemente koje oblikuju način na koji djeca razumiju moralne poruke i životne vrijednosti. Prikazi životinja u pjesmama navedenih autora pružaju djeci da se povežu s tekstovima koje prikazuju različite aspekte ljudskih osobina i ponašanja. Pjesnici prenose bitne životne lekcije i pouke koje su prilagođene djeci.

Cilj rada je pokazati da životinjski likovi u poeziji imaju odgojnu i obrazovnu funkciju i tako pomažu djeci da usvoje različita pravila i da razumiju svijet u kojem žive.

Koristit će se kvalitativna analiza pjesama, uspoređujući različite autore kroz komparativnu metodu. Također će se analizirati simbolika i značenje motiva životinja unutar specifičnih pjesničkih konteksta. Cilj kroz ove metode je doprinijeti boljem razumijevanju značaja animalistike u hrvatskoj dječjoj poeziji.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Kako se ističe u literaturi: "dječja književnost je literatura namjenjena djeci" (...) i to "posebni dio koji po tematici i formi odgovara dječjoj dobi." (Crnković & Težak, 2002:7). Ono što će djeca čitati ne odlučuju niti roditelji, nastavnici, propovjednici ili pisci. Umjesto toga, djeca su često pratila svoje vlastite instinkte i sklonosti, odbacujući knjige koje su im bile namijenjene i prihvaćajući one koje nisu bile." (usp. Henry Steele Commager prema Crnković & Težak, 2002:7).

Što je zapravo dječja književnost? Za neke, dječja književnost je tek zbirka naslova na knjigama, dok drugi u njoj prepoznaju priče koje su sami čitali kao djeca. Za treće, ona su knjige koje djeca danas usvajaju, dok je za neke to mješavina zabave, pouke ili umjetničkog izraza (usp. Hameršak & Zima, 2015:13).

Djeca su u fazi razvoja koja još nije postigla punu zrelost, kako tjelesno tako i emocionalno. U odnosu na odrasle, njihova fizička izdržljivost, iskustvo, znanje, sposobnost emocionalne dubine i samostalnost u zadovoljenju osnovnih potreba su još uvijek u fazi rasta. Njihovo razumijevanje svijeta, interesi te emocionalna reakcija su različiti u odnosu na odrasle osobe. Stoga, nije iznenađujuće da neka književna djela nisu uvijek primjerena za djecu ili nisu u skladu s njihovim razvojnim stupnjem (usp. Crnković & Težak, 2002:9).

U svom uvodu u dječju književnost Hameršak Zima navodi da je: "dječja književnost, prema mišljenju suvremenih istraživača, a kako je početkom 20. stoljeća istaknuo i Rudolfo Franjin Magjer govoreći o hrvatskoj dječjoj književnosti, toliko je raznolika u svom razvoju, i po obliku i po sadržaju, da je teško pronaći zajednički kriterij za ocjenu njezine književne vrijednosti. Književnost, kao i mnoge pojave koje traju kroz vrijeme, izmiče jednostavnim i konačnim objašnjenjima. Osobine koje smatramo ključnima za književnost neprestano se mijenjaju i ne odražavaju njenu pravu suštinu" (usp. Hameršak & Zima, 2015:13).

Dječja književnost često se prikazuje i definira kao ona koja uključuje likove i junake iz dječjeg svijeta. Stjepan Hranjec smatra: "Kriterij za svrstavanje neke proze u dječju su likovi djece, one djece koja u djelu nose zbivanje i reprezentiraju dječji senzibilitet". (Hranjec prema Hameršak & Zima, 2015:19). Brojna djela dječje književnosti fokusiraju se na dječje likove i junake, no takva definicija nije bez problema. Ako bismo dječju književnost pokušali odrediti isključivo prema tim likovima, morali bismo uključiti i djela poput *Limeni bubanj* Guntera Grassa i

Djetinjstvo u Agramu Miroslava Krleže, koja se ne smatraju dječjom književnošću (Hamersak & Zima, 2015:19-20).

Junaci u klasičnim djelima dječje književnosti ne moraju nužno biti djeca. Primjeri poput "Čiča Toma", *Gulivera* i *Robinsona* pokazuju da se u ovim pričama nalaze i odrasli likovi. Također, neljudski junaci, kao što su životinje, predmeti i fantastična bića, često se pojavljuju u dječjoj književnosti. Zbog toga se u definicijama ove vrste književnosti kao razlikovna kategorija životinja i pored djece ponekad navode i likovi životinja. (usp. Hamersak & Zima, 2015:20). Tijekom 19. stoljeća, dječji časopisi su igrali temeljnu ulogu u razvoju hrvatske književnosti za djecu. Oni su poticali svijest o značaju stvaranja književnosti namijenjene djeci i mladima te su pomogli u promicanju dječjih pisaca i stvaranju čitateljske publike među djecom. Budući da su knjige za djecu u tom razdoblju bile rijetke, časopisi su bili ključan instrument u oblikovanju i širenju dječje književne baštine (Batinić, 2013:32).

Dječja književnost često uključuje likove koji nisu ljudi, a moderna istraživanja u dječjoj psihologiji mogu objasniti ovu sklonost. Naime, ustanovljeno je da djeca, slično mladuncima životinja, osjećaju manje straha prema drugim vrstama nego odrasli. Djeca su također vrlo privučena svojim vršnjacima, bilo ljudskim ili neljudskim, jer mnogi kućni ljubimci i domaće životinje zadržavaju mladenačke osobine čak i kad odrastu, što ih čini privlačnima djeci kao vršnjacima (Batinić, 2017:94). Dječja književnost nastoji pratiti dječje interese, pa često donosi likove koji su djeca ili nalikuju djeci, poput antropomorfiziranih životinja ili animiranih predmeta s kojima se djeca mogu poistovjetiti. Korištenje životinjskih likova u dječjoj književnosti može biti povezano s povijesnom percepcijom djece kao bića sličnih životinjama, koje nemaju razum, a taj razum treba razviti i podići na viši civilizacijski nivo kroz odgoj i obrazovanje (Batinić, 2017:94).

Dječja književnost odavno je služila kao alat za obrazovanje, služeći kao sredstvo preko kojeg su pedagozi prenosili svoje odgojne poruke. U Hrvatskoj, u drugoj polovici 19. stoljeća, uključujući časopise za djecu i mlade, književnost za djecu reflektirala je tadašnje pedagoške stavove. Iako se može činiti da je definicija dječje književnosti kao književnosti namijenjene djeci jednostavna i jasna, ovaj pojam još uvijek nije potpuno precizno razjašnjen (Batinić, 2013:34).

Dječju književnost možemo podijeliti na dvije glavne skupine. Prva skupina uključuje slikovnice, dječju poeziju, dječje priče i dječje romane. Ove skupine su posebno prilagođene

djeci i smatraju se sržom dječje književnosti. U drugu skupinu spadaju basne, romani o životinjama, avanturistički i pustolovni romani, povijesni romani, znanstvena fantastika, utopije i biografske knjige. Dok su naslovi iz prve skupine usmjereni na dječju publiku, djela iz druge skupine često imaju širi opseg i mogu se svrstati kao granični žanrovi koji nisu isključivo namijenjeni djeci (Crnković & Težak, 2002:14).

Danas je način na koji djeca žive doživio velike promjene. Svakodnevnica je postala dinamičnija, a djeca su neprekidno izložena različitim vizualnim i zvučnim podražajima. Njihova osjetila, posebno oči i uši, sada se brže prilagođavaju ovim stalnim promjenama, dok zvukovi imaju značajniju ulogu u njihovom iskustvu svijeta (Zagoda, 2016:127).

Prema Crnković i Težak hrvatska dječja književnost ima povijest koja traje nešto duže od 150 godina. Dok je 19. stoljeće bilo značajno razdoblje za svjetsku književnost, s brojnim umjetničkim postignućima, u Hrvatskoj se tada tek razvijala osnovna infrastruktura i uvjeti potrebni za normalan razvoj dječje književnosti (Crnković & Težak, 2002:124).

Hrvatska dječja književnost razvijala se slično kao i druge europske književnosti, no vremenski razmaci u pojavi određenih fenomena često su varirali, ponekad i za sto godina u usporedbi sa svjetskom književnošću. Sredinom dvadesetog stoljeća, hrvatska dječja književnost počela je sustizati svjetske trendove. Godina 1956. posebno se ističe jer su tada objavljena dva značajna djela koja su mogla stati uz bok svjetskim uspjesima: zbirka pjesama *Prepelica* Grigora Viteza i roman *Uzbuna na Zelenom Vrhu* Ivana Kušana. Ova djela označila su prekretnicu jer su se mogla ravnopravno nositi s tadašnjom produkcijom u drugim zemljama. Od tada, hrvatska dječja književnost kontinuirano stvara autore i djela koja su potpuno u skladu sa svjetskim trendovima, čime je 1956. godina postala prepoznata kao početak moderne hrvatske dječje književnosti (Težak, 2006:279)

No ona je kao književni fenomen postojala puno prije i prema Majhutu možemo taj početak staviti u 1527. godinu kada je objavljena prva hrvatska glagoljska početnica, a u 20. stoljeću se javljaju kulturni autori poput Ivane Brlić Mažuranić, Vladimira Nazora i Jagode Truhelke.

Teza da hrvatski dječji roman započinje s *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* postavila je okvir istraživanja te književnosti, ali u istraživanjima su pronađeni brojni dječji romani objavljeni prije 1913. godine, što dovodi do preispitivanja tog uvjerenja. Na primjer, iako je godina 1850. često smatrana početkom hrvatske dječje književnosti, različiti autori dolaze do drukčijih zaključaka (Majhut, 2022:11).

Majhut kritizira Crnkovića, ističući da, iako je njegov cilj bio poticanje hrvatske dječje književnosti, zapravo je ojačao određene povijesne narative koji mogu otežati daljnje istraživanje ove teme. Prema Majhutu, razvoj hrvatske dječje književnosti započeo je puno ranije od 1850. godine, s primjerima kao što su prvi prijevodni roman *Mlajssi Robinzon* iz 1796. i zbirka basni iz 1804. godine. Također, ističe rad Adalberta Laupperta, prvog hrvatskog ilustratora dječjih knjiga, koji je radio 1844. godine (Majhut, 2015: 190).

Kao što je već spomenuto, ključna godina koja se izdvaja u ovom kontekstu je 1527., kada je objavljena glagoljska početnica, koja se smatra prvim poznatim djelom namijenjenim djeci na hrvatskom jeziku. Ova godina je važna jer označava početak pisane tradicije dječje književnosti u Hrvatskoj, što sugerira da je ova tradicija bogata i duga, a ne samo rezultat kasnijih obrazovnih inicijativa, kako je Crnković sugerirao. To naglašava važnost preispitivanja ustaljenih narativa i priznavanja povijesnog konteksta koji oblikuje hrvatsku dječju književnost (Majhut, 2015: 190).

Joža Skok smatra da je Katančićeva pjesma *Ševa* prva dječja pjesma, dok Alojz Jembrih navodi da je prvi dječji igrokaz *Naroždena dan* iz 1796. godine. Franjo Župan bilježi Vukotinovićev roman *Štitonoša* iz 1844. godine, a Srećko Pijanac piše roman *Kolo mladih rodoljuba* 1846. Tu je i zbirka *Esopove fabule* Matije Antuna Relkovića iz 1804. godine (Majhut, 2022:11).

Hrvatska dječja književnost ima dublje korijene nego što se često misli, s djelima koja sežu gotovo pola tisućljeća unazad, čime se širi shvaćanje njezine povijesti, a *Hlapić* više nije smatran početnom točkom dječjeg romana (Majhut, 2022:12).

Hrvatska dječja književnost razvijala se svojim tijekom i počela se oblikovati tek nakon što su mnogi značajni globalni trendovi već završeni. Na primjer, Filipovićev *Bosiljak* izlazi u vrijeme kada su Andersenove bajke gotovo sve već napisane i kada je Carroll objavio *Alisu u zemlji čudes*a (Crnković & Težak, 2002: 195-196).

2.1. Funkcija dječje književnosti

Često je pitanje koja je prava svrha književnosti. Da li je ona samo umjetnost riječi, fokusirana na stil i ljepotu izraza, ili u sebi nosi dublju svrhu, poput prenošenja važnih poruka i životnih lekcija? Rasprave o ovome traju već stoljećima, ali čini se da odgovor ovisi o tome kako je sam pojedinac doživljava (Hranjec, 2006:16).

Književnost je važna i svako djelo ima svoju svrhu. Bez funkcije, književnost bi izgubila smisao. U jednom broju časopisa *Zrno*, koji se bavi temom *Dječja književnost u odgoju i obrazovanju*, istaknut je intervju sa Sunčanom Škrinjarić pod nazivom *Podcijenjena pedagogija*. U tom razgovoru, ona je podijelila zanimljiva razmišljanja o tome koliko je bitna dječja književnost i kakva odgovornost leži na autorima koji pišu za djecu. U prošlosti, u 19. stoljeću, naglasak na pedagoškoj ulozi dječje književnosti bio je vrlo izražen, dok danas, čini se, ljudi često odbijaju samu ideju "pedagogije," smatrajući je zastarjelom ili nepotrebnom (Hranjec, 2006:17).

Devetnaesto stoljeće je bila glavna era za dječju književnost. U tom razdoblju došlo je do značajnog napretka i oblikovanja svih važnih književnih žanrova za djecu. Pojavile su se brojne umjetničke vrijedne knjige, a pisci su svjesno usmjeravali svoje radove mladim čitateljima. Nakladnici su uspješno distribuirali dječje knjige, što je dovelo do osnivanja mnogih dječjih knjižnica i olakšalo pristup knjigama djeci. Ipak, unatoč ovom napretku, neki su i dalje vjerovali da je najvažnija svrha dječje književnosti poučavanje, pa su i pisci s manje talenta stvarali knjige koje su često bile samo slatko obavijene didaktične poruke (Crnković & Težak, 2002:52).

Krajem 19. stoljeća počinju se pojavljivati rasprave o dječjoj književnosti, u kojima hamburški učitelj Heinrich Wolgast iznosi kritike prema načinu na koji se piše za djecu, ali i prema samoj ideji posebne književnosti namijenjene mladim čitateljima. Pod motom "dajmo djeci klasike", Wolgastova kritika ubrzo je privukla veliku pažnju, ne samo u Njemačkoj, već i u drugim zemljama (Hamershak&Zima, 2015:51).

Ideja o dječjoj književnosti kao umjetničkom obliku, koju je kod nas prva značajnije predstavila Belović Bernadzikowska, bila je usmjerena na jačanje njezine samostalnosti. Međutim, ta rasprava je često, dovodila do pitanja može li se dječja književnost uopće smatrati zasebnom književnom vrstom (Hamershak&Zima, 2015:52).

U drugoj polovici 20. stoljeća, s razvojem akademskih proučavanja dječje književnosti, pitanje njezina odnosa prema književnosti općenito postaje ključno, a odgovori na to pitanje variraju. Jedan od pristupa tvrdi da je razdvajanje dječje književnosti samo uvjetno i da taj pojam ne predstavlja izdvajanje iz okvira usmene ili pisane književnosti, niti znači stvaranje nekog pedagoškog hibrida koji bi bio samo djelomično književnost (Hamershak&Zima, 2015:53).

U književnosti za odrasle, autor piše bez točnog znanja o čitateljima, njihovim interesima i iskustvima. Nasuprot tome, pisac dječjih knjiga usmjerava se na specifičnu dobnu skupinu, bilo da je riječ o predškolskoj djeci, mlađim školarcima ili starijim osnovnoškolcima. Da bi uspješno stvorio djelo koje će doista doći do mladih čitatelja, pisac mora razumjeti dječju psihologiju i interese te se gotovo vratiti u djetinjstvo kako bi stvorio sadržaj koji će im biti blizak i razumljiv (Hranjec, 2006:15).

Pisanje za djecu često donosi posebne izazove. Mnogi pisci koriste autobiografske elemente kako bi se vratili u svoje vlastito djetinjstvo i time postigli veću autentičnost u svojim pričama. Ovaj osobni povratak pomaže im da bolje razumiju dječje osjećaje i iskustva, i da uspiju doprijeti do njihovih srca (Hranjec, 2006:15).

Funkcija dječje književnosti i njen izraz mogu analizirati kroz četiri stupnja. Prvi stupanj uključuje direktnu autorovu pouku (**eksplicitna autorova pouka**). U ovoj fazi, autor može sumnjati u učinkovitost književnosti kao umjetničkog izraza ili u vlastite književne sposobnosti, pa se fokusira isključivo na prenošenje moralnih poruka. Ovaj pristup često zanemaruje estetske vrijednosti i može narušiti književni sklad. Ovakva praksa bila je posebno izražena u starijim djelima dječje književnosti, gdje su pisci često stavili moralne lekcije ispred umjetničke kvalitete svojih djela (Hranjec, 2006:18).

Ovaj pristup može se vidjeti u dječjoj pjesmi *Maca i miš* autora Filipovića. Pjesma *Maca i miš* je zanimljiva pjesma koja pruža veselu i dječju perspektivu priče o maci i mišu, no nakon što se nestašni miš nađe zarobljen u macinim šapama, autor izražava: “*Sved' vjerujete toj istini: što tko čini, sve seb čini*” (Hranjec, 2006:18).

Maca i miš

“Jednoć maca mala mišu spomen dala:

-čuješ, mali miše, ne dolazi više,

Nit mi kvara čini u mojoj kuhinji,

Ako nisi rada, imat teškog jada;

To ti zadnji puta velim: nemoj odveć biti smjelim!

Al miš maca neće da poslušā veće,

Nego ko i prije svem se tome smije;

Pa tad drzovito, pred macom očito,

Glavu, rep ukoči te na astal skoči:

Al ga skupo oto stade, jer u mace šape pade.

Sveđ vjerujte toj istini: što tko čini, sve seb čini (Filipović prema Zalar, 1994:9).

Drugi stupanj se odnosi na situaciju gdje autor koristi lik u djelu kao sredstvo za prenošenje pouke (**pouka kroz lik u djelu**). U ovom slučaju, pripovjedač se povlači u pozadinu i lik postaje kanal preko kojeg se šalju moralne ili didaktičke poruke. Lik u priči služi kao posrednik za izražavanje autorovih namjera, dok sam pripovjedač ostaje skriven i neizravno uključen u proces komunikacije (Hranjec, 2006:18).

Treći stupanj pouke u dječjoj književnosti kako ističe Hranjec uključuje prenošenje lekcija kroz fabulu, što je prevladavajući stil (**pouka fabulom**). U ovom pristupu, autor koristi dinamične priče i njihove rasplete kao način za prenošenje moralnih pouka. Ova metoda je složenija od onog koji koristi likove za pouku jer se pouka integrira u samu radnju priče, čime se čini da je poruka prirodno uklopljena u dinamičan narativ (Hranjec, 2006:19).

Čudnovate zgode šegrta Hlapića autorice Ivane Brlić-Mažuranić je primjer književnog djela u kojem je pouka integrirana u fabulu priče.

Četvrti način u prenošenju pouke kroz dječju književnost leži u umijeću usklađivanja stilske igre s moralnom porukom (**sklad između stilske igre i pouke**). Da bi pisac mogao doprijeti do djeteta mora u potpunosti razumjeti i usvojiti dječji svijet i način njihove percepcije. Suvremena dječja književnost u Hrvatskoj odražava današnje vrijeme, i ističe se igrom u stilu. Primjer ovog pristupa je pjesma *Što se pravi od vina* od Zvonimira Baloga, koja spaja igru stila s moralnim porukama (Hranjec, 2006:19).

2.2. Dječja poezija

Glavni elementi dječje poezije su vedrina i igra, jer se međusobno podržavaju, nadopunjuju i obogaćuju. Balog je to sažeo na svoj način: "Pa igra, rekao bih, igra je ono najkreativnije u ljudskom rodu, to je ono što često nazivamo poezijom. Igra je ekvivalent za poeziju..." (Balog prema Hranjec, 2006:14).

Za mnogu djecu, pjesme predstavljaju prvi kontakt s književnošću. Uspavanke i razne dječje pjesmice postaju prisutne u njihovom životu dok su još premala da bi govorila ili razumjela značenje riječ (Batinić, 2013:58).

Dalibor Cvitan u uvodnom dijelu antologije hrvatskog pjesništva za djecu *Vječnotraž* prepoznaje Petra Preradovića kao prvog značajnog hrvatskog pjesnika za djecu. S druge strane, Milan Crnković označava 1850. godinu kao početak hrvatske dječje poezije, kada je Ivan Filipović objavio *Mali tobolac raznog cvjetja za dobru i pomnjivu mladež naroda srbsko-ilirskog*. Joža Skok smatra da je primat u dječjoj poeziji pripadao Augustu Harambašiću. Iako su dječji časopisi poput *Bosiljka i Smilja* izlazili više od 25 godina prije nego što je Harambašić objavio svoju *Zlatnu knjigu za djecu* 1890. godine, Skok nije naveo nijednog pjesnika koji je surađivao u tim časopisima (Batinić, 2013:59).

Prema Crnkoviću, dječja poezija se razlikuje od drugih oblika književnosti jer djeca najčešće dolaze u kontakt s njom putem školskih materijala poput čitanki i antologija, a rijetko samostalno čitaju zbirke dječje poezije. Temeljne karakteristike dječje poezije oblikovane su dugom tradicijom pučke i usmene poezije (Batinić, 2013:60).

U hrvatskom kontekstu, promišljanja o dječjoj književnosti i poeziji prije akademske faze te u publicističkom smislu fokusiraju se gotovo isključivo na pedagoške, religiozne i patriotske aspekte. Tijekom 19. stoljeća, najave novih knjiga za djecu, kao i kratki članci i opaske o poeziji, naglašavaju prvenstveno domoljubne, univerzalne i kršćanske vrijednosti koje se nalaze u dječjim pjesmama (Hameršak&Zima, 2015:268).

Crnković postavlja pitanje o umjetničkoj vrijednosti stihova za djecu. Iako koristi izraze poput "dobra dječja poezija" i "estetski zakoni", ne nudi jasna objašnjenja ovih termina. Također ne razmatra koncept velikih pjesnika, ističući da ih u dječjoj poeziji nema, što povezuje s djetetovom apovijesnošću: dijete se ne interesira za prošlost, kulturu ili jezik, već ga zanima

samo suvremeni svijet oko njega. Iz tog razloga, djeca bi trebala biti usmjerena na modernu dječju poeziju, a ako neka starija djela ostanu relevantna u njihovom svijetu bez umjetnog poticanja, to ukazuje na njihovu pravu vrijednost (Hameršak&Zima, 2015:269).

Crnković razlikuje dječju od nedječje poezije kroz dva suprotstavljena pristupa. Prvi, tradicionalistički, stavlja naglasak na pedagošku ulogu poezije, usmjeren prema odgoju i obrazovanju djece. Drugi pristup, iako nejasno definiran, više se fokusira na samu umjetničku vrijednost poezije, što je posebno vidljivo u antologijskim izborima (Hameršak&Zima, 2015:269).

Dvije godine nakon objavljivanja Crnkovićeve studije, izdan je zbornik *Tragom dječje pesme* (1969), koji ne fokusira isključivo na dječju poeziju, već istražuje dječju pjesmu u širem kontekstu dječje književnosti. U njemu su svoja djela predstavili i istaknuti hrvatski istraživači Zvonimir Golob i Dalibor Cvitan. Osim njih, mnogi radovi u zborniku bave se hrvatskom tradicijom dječjeg pjesništva, s posebnim naglaskom na doprinos Grigora Viteza (Hameršak&Zima, 2015:270).

Golobov prilog u zborniku iz 1969. godine fokusira se na analizu ključnih pravaca u dječjoj književnosti, dok dječju poeziju obrađuje samo površno. On smatra nonsens i jezično-ludičku dječju poeziju dijelom umjetničkog pravca koji vidi kao problematičan, slično kao i poeziju koja se isključivo bavi pedagoškim pitanjima. S druge strane, Dalibor Cvitan, iako se ne bavi izravno dječjom poezijom, uključuje je u šire razmatranje dječje književnosti. On razlikuje glavne smjerove u suvremenoj hrvatskoj dječjoj književnosti, kao što su akcijska i kontemplativna struja, pri čemu se čini da pozitivnije ocjenjuje kontemplativnu struju, u koju uključuje Ivanu Brlić Mažuranić i Mariju Barbarić Fanuko (Hameršak&Zima, 2015:270).

Dječja poezija svoje temeljne osobine razvila je kroz dugo razdoblje pučke ili usmene dječje poezije, koju su odrasli stvarali u bliskom kontaktu s djecom. Ove pjesme su obično kratke i usko povezane s dječjim svakodnevnim aktivnostima, poput uspavljivanje, igre, istraživanje okoline i izražavanje dječjih potreba i želja. One su funkcionalne, često angažiraju više osjetila i mogu sadržavati elemente nonsensa. Umjetnička dječja poezija nastala je na temelju tih tradicija, odražavajući njihovu usmjerenost na dječji svijet i iskustvo (Crnković & Težak, 2002:17).

Dječja poezija se recitira ili sluša tijekom igre, što utječe na njezino trajanje, ritmičnost, poetiranje i povezanost sa stvarnim kontekstom. Zbog toga je obično kratka, vedra i vesela, te preferira efektne riječi, iznenađenja i aktivno sudjelovanje. Ne podnosi pouku i tmurna raspoloženja (Crnković & Težak, 2002:18).

Dječja poezija ne bi trebala biti usmjerena na poučavanje ili nametanje iskustava odraslih poput roditelja i učitelja. Umjesto toga, treba poticati djecu na vlastito otkrivanje sebe i svijeta kroz osobni poetski doživljaj. Njen cilj nije opisivati specifične reakcije djece na okolinu, već poticati njihov aktivan odnos s okruženjem u kojem odrastaju. Tema dječje poezije nije samo dijete samo po sebi, već kako dijete doživljava i prihvaća svijet oko sebe. Djeca su fascinirana prirodom sama po sebi, a ne kroz interpretaciju odraslih razmišljanja i sjećanja (Batinić, 2013:61).

Dječja poezija se različito interpretira, neki je vide kao dio šireg pjesničkog raspona koji se kroz svoje teme i izraze upušta u svijet dječje mašte. Prema A. Stipčeviću, stvaraju je pjesnici koji razumiju dječji jezik gotovo kao što vile razumiju jezik ptica. Ova poezija dolazi u mnogim oblicima, od uspavanki i brojalica do složenijih djela koja odražavaju duboke filozofske misli djetetove duše. Drugi kritičari, međutim, naglašavaju važnost samo pristupačnosti i uživanja djece, zanemarujući poetske elemente kao što su struktura i motivi. Treći pristup ističe jedinstveni pogled na svijet koji dječja poezija nudi, bez obzira na to je li pjesma namijenjena djeci, opisujući je kao pjesmu koja je odlučila ostati vjerno svojoj "dječjoj" prirodi (Jelkić, 2008:132).

Dječja poezija nije jednostavna kako se ponekad smatra. Iako djeca često preferiraju narativne pjesme zbog njihove jasne priče, to ne znači da ne mogu doživjeti i cijeniti lirsku poeziju. Naivnost u dječjoj poeziji nije nužno prisutna zbog nedostatka iskustva kod djece, i ne bi trebala biti shvaćena kao prikazivanje dječjih postupaka na način koji odraslima može izgledati smiješno. Naivnost se u ovom kontekstu javlja samo kada postoji usporedba između dječje perspektive i perspektive odraslih, te se stoga ocjenjuje iz perspektive onih koji su već prošli fazu nevinosti i neiskustva (Crnković & Težak, 2002:19).

U dječjoj poeziji, određeni motivi ostaju konstantni kroz različita razdoblja, s malo promjena u njihovom prikazu. Motivi kao što su djetlić ili žuna, često se pojavljuju u djelima različitih pjesnika, bez obzira na epohe ili stilove. Ova stalnost može se pripisati njihovoj jedinstvenoj privlačnosti i sposobnosti da zaokupiraju dječju maštu. Takvi motivi pružaju poznate slike koje

su lako razumljive djeci, što doprinosi njihovom trajnom prisustvu u dječjoj književnosti (Batinić, 2013:86).

Životinje su česta tema u svim vrstama dječje književnosti, uključujući poeziju, prozu i dramu, no osobito su prisutne u dječjoj poeziji i određenim proznim djelima. Pjesme o životinjama, koje često zadržavaju svoju melodijsku notu, posebno su namijenjene maloj djeci. Već od početka dječje autorske poezije, pjesnici su stvarali djela koja se bave životinjama ili istražuju odnose između djece i životinja (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:870-871).

Dijete se usredotočuje na svijet u kojem trenutno živi, bez interesa za prošlost, starije kulture ili jezike. Za dijete je bitno da dječja poezija bude u skladu s današnjim vremenom. Ako starije pjesme i autori uspiju zadržati svoje mjesto u dječjem svijetu bez umjetne pomoći, to ukazuje na njihovu stvarnu vrijednost i dugotrajnu privlačnost (Hamersak & Zima, 2015:269).

3. ANIMALISTIKA

Animalistika se za različite osobe može odnositi na različite aspekte. Neki je povezuju s aktivnostima za zaštitu životinja, dok drugi u njoj vide interese mesojeda, specista, pristaša vivisekcije, te onih koji zagovaraju ljudsku nadmoć ili eksploataciju životinja (Best, 2009:13) (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:13).

Književna animalistika se oblikovala kao specijalizirani izdanak kulturne animalistike, ili kulturne zoologije. S vremenom je postala bitna grana unutar interdisciplinarnog posthumanističkog diskursa. Animalistika se počela razvijati kao disciplina od 1970-ih godina, nastala iz rasprava o identitetu u kojima se čovjek promatra kao suprotno životinji, dok se životinje percipiraju kao entiteti koji nisu ljudski (Batinić, 2013:14).

Ova disciplina, koja je procvatala krajem 20. stoljeća, tek je u novije vrijeme dobila znanstvenu afirmaciju. Proizašla je iz filozofsko-etičkih rasprava o identitetu, gdje se čovjek definira kao suprotnost životinji – kao neživotinja, dok se životinja percipira kao neljudska. Tek u posljednjim desetljećima se bilježi značajni preokreti u promišljanju odnosa između ljudi i životinja. Davne 1781. godine engleski pravnik i filozof Jeremy Bentham, pionir reformističke utilitarističke moralne filozofije, povukao paralelu između odnosa prema životinjama i odnosa prema robovima, odnosno rasizma. Bentham je istaknuo da se najbitnije pitanje ne bi trebalo odnositi na to imaju li životinje razum ili sposobnost govora, već na njihovu sposobnost patnje. (Batinić, 2017: 90).

Književna animalistika postavlja životinje u središte kao književnoznanstvenu temu od iznimne važnosti, tražeći poštovanje i ozbiljno promišljanje o njihovim pravima i dobrobiti unutar šireg društvenog okvira. Disciplina, koja je dinamična i sveobuhvatna, ne ograničava se na jedan pristup ili metodu. Ona pristupa proučavanju životinja kroz široki spektar metodoloških perspektiva. Povezujući književnu znanost s kulturalnim studijama, sociologijom, filozofijom, etikom, religijom, zoologijom, antropologijom, kolonijalnim studijama i feminizmom, književna animalistika stvara bogat, višedimenzionalni okvir za razumijevanje životinjskog svijeta u književnosti.

3.1. Životinje u književnosti (bestijarij književnosti)

Životinje su u književnosti prisutne kroz sve epohe, od najranijih pisanih djela do današnjih dana. Kroz povijest književnosti, životinje su služile kao snažni simboli i metafore, a njihova uloga je evoluirala u skladu s promjenama u kulturnim i društvenim kontekstima. Od mitoloških priča i bajki koje koriste životinje za prenošenje moralnih lekcija, do modernih romana i poezije gdje životinje često služe za istraživanje ljudskih emocija i društvenih pitanja (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:11).

Kroz povijest, književnost je često koristila životinje kao bitne elemente naracije, od mitskih bića do suvremenih likova i alegorija.

3.1.1. Mitološke i etno književne životinje

Lisica: njezina uloga i poruka u slovenskoj i srednjoeuropskoj predaji (Monika Kropelj)

U slovenskoj folklornoj tradiciji, lisica je često viđena kao simbol inteligencije i lukavstva. Njezina sposobnost da prevari i nadmudri druge često se koristi kao metafora za opreznost protiv previše lakovjernosti i naivnosti. U pričama iz slovenskog folklora, lisica često preuzima ulogu glavnog junaka koji koristi svoju pamet i snalažljivost kako bi nadmudrio druge životinje ili ljude. Ova figura često služi kao sredstvo za ilustraciju važnosti mudrosti i strateškog razmišljanja (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:23-28).

U srednjoeuropskoj tradiciji, lisica se također predstavlja kao simbol lukavstva, ali njezina simbolika često nosi dodatne moralne poruke. Priče u ovoj regiji često koriste lisicu kako bi prenijele pouke o prevarama i posljedicama obmane, naglašavajući opasnosti od pretjeranog povjerenja u površinske karakteristike i osobine (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:23).

Iako lisica u slovenskoj i srednjoeuropskoj tradiciji dijeli simboliku lukavstva, način na koji se koristi za prenošenje moralnih poruka razlikuje se. U slovenskom kontekstu, lisica je često prikazana u pozitivnom svjetlu kao mudar i snalažljiv lik, dok u srednjoeuropskim pričama može imati negativne strane koje su povezane s obmanom i prijevarom.

Žanrovska klasifikacija priča u kojima se pojavljuje lisica može se podijeliti u sljedeće kategorije:

1. Šaljive priče i parodije

2. Priče o životinjama
3. Objašnjava lačke priče
4. Basne
5. Usporedbe i poučne priče (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:27).

U srednjoeuropskim književnim djelima, lisica se pojavljuje u različitim žanrovima, od bajki do alegorija. Često se koristi kao sredstvo za istraživanje kompleksnih tema poput moći, pravde i prijevara. Analize književnosti pokazuju kako lisica simbolizira složene aspekte ljudske prirode i društvenih odnosa.

Lisica u bajkama igra raznolike uloge. Ponekad je glavni lik u odnosu s drugim životinjama ili ljudima, dok u drugim slučajevima ima sporednu ulogu. Njen karakter često odražava lukavost i sklonost varanju, što je čini ambivalentnim likom; može se pojaviti i kao saveznik. Obično se opisuje kao inteligentna, prepredena i licemjerna, a njeni protivnici često uključuju vuka, lava ili medvjeda (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:27).

Priče o lisici u Sloveniji su bile vrlo cijenjene i održale su svoju popularnost od baroknog razdoblja do suvremenih vremena. To se može vidjeti i u ukrasima zidova bogatih domaćinstava, gdje su slike s motivima iz basni o lisici, nastale oko 1770. godine, očuvane u Narodnom muzeju u Ljubljani. Ove slike, iako potpisane nepoznatim autorima, svjedoče o dugotrajnoj fascinaciji i značaju lisice u slovenskoj kulturi (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:39).

Između kraja 18. stoljeća i 1900. godine, oslikavanje je bilo u procvatu. Umjetnici su često crpili inspiraciju iz grafičkih letaka, igračih karata, bakroreza i knjiga. Na slovenskim košnicama najčešći prikazi uključivali su scene poput:

1. Životinja koje pokapaju lovca,
2. Lisice koja brije lovca,
3. Životinja koje plešu sa seljacima ili međusobno,
4. Lisica koji donosi kokoši kući,
5. Lisice koja nosi kokoš u svoj brlog, te dvije kokoši koje prevoze medvjeda, dok lisica u pozadini drži govor (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:35).

Basna o raku i lisici

“Na obali morskog zaljeva sreli su se rak – koji je poželio neku drugu vrstu hrane pa je zato izašao na kopno- i gladna lisica, koja je također željela hrane. Ugledavši raka, lisica ga zgrabi i pojede. Svjesna okrutnosti čina koji je počinila, oplakivala je raka I govorila samoj sebi da je najveće zlo tražiti hranu izvan svoje prirodne okoline I da kao rak završi svatko tko poželi za novim stvarima. Tražiti drugačiju sudbinu ponekad znači smrt.” (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:39).

U književnosti, priče u kojima su glavne uloge životinjama često nose moralne poruke. Animalizam kao književni pristup koristi životinjske likove za ilustraciju ljudskih vrlina i mana. U priči o raku i lisici, pouka je da potraga za iskustvima ili promjenama izvan svojih prirodnih granica može imati ozbiljne posljedice. Ova priča slijedi tradiciju književnog animalizma, gdje životinje simboliziraju lekcije o moralnim i filozofskim pitanjima.

Heinrich Hoffmann, njemački liječnik i pisac, najpoznatiji je po svojoj zbirci dječjih priča pod nazivom *Struwwelpeter*, koja je prvi put objavljena 1845. godine. Ova zbirka, prevedena na hrvatski kao Janko Raščupanko, sadrži ilustrirane priče koje kroz humor i grotesku poučavaju djecu o posljedicama lošeg ponašanja. Svaka priča nosi moralnu pouku, a likovi, poput neurednog Janka Raščupanka ili neposlušne djece, doživljavaju neobične i često zastrašujuće kazne zbog svojih postupaka (Dewitz, A., & Kobešćak, S., 2009). U nastavku slijedi pjesma Janka Raščupanka:

Priča o divljem lovcu

*“Obukao taj lovac ljut svoj novi zeleni kaput.
Uzeo pušku i ranac i odjurio u neznana.
S naočalama na nosu lovi zeca u zanosu.
U zaklonu zec se smije opasan taj lovac nije.
Previše sad sunce grije, puška više laka nije.
Zelena ga vuče trava, lovac prilegne da spava.
Pažljivo to zeko prati. Kad lovac počne hrkati,
Uzme pušku, naočale, odšulja se tiho dalje.
Naočale stavi sada i s puškom dobro ovlada.*

*Na nos ih natakne tako, uplaši se lovac jako.
Bježi, skače, pomoć ište: "Pomoć, ljudi, pomozite!"
Pokraj zdenca skriven bdije zečić mali, sitan zeko.
Ni vidio jedan nije kako kavu proli neko.
Ljutit vikne mali zeko: "Ljudi, tko me to opeko?"*

3.1.2. Životinje u srednjovjekovnoj književnosti i humanizmu

Jednorog u zrcalu (Anna Loba)

Jednorog, jedno od najzagonetnijih bića srednjovjekovnog bestijarija, stekao je iznimnu popularnost u književnosti i umjetnosti tog vremena. Njegova prisutnost u brojnim pričama i bogatom vizualnom predstavljanju pokazuje fascinaciju koju je ovo stvorenje izazvalo među ljudima srednjeg vijeka (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:309).

Jednorog, poznat po svojoj reakciji na miris nevine djevojke, često je bio predmet fascinacije u srednjovjekovnoj književnosti i umjetnosti. Lovci su koristili pametan trik da bi ga uhvatili: postavljali su djevojku na odabrano mjesto, a kada bi jednorog, privučen njenim mirisom, prišao i položio svoju glavu na njeno krilo, lovci su izlazili iz skrivenih mjesta kako bi ga uhvatili ili ubili. Ovaj trenutak bliskosti između jednoroga i djevojke često se uspoređuje s ljubavnim scenama iz udvorne poezije, gdje jednorog simbolizira strastvenog ljubavnika. Kroz povijest, slike jednoroga su se neprekidno ispreplitala s duhovnim i književnim simbolikom, stvarajući složen prikaz koji uključuje i elemente ljubavi i duhovnosti (Marjanić&Zaradija Kiš, 2012:309).

U srednjem vijeku, jednorog je bio simbol čistoće i svetosti. Jedan od najčešćih prikaza jednoroga povezan je s temom nevinošću. U ovim prikazima, jednorog se često pojavljuje u prisutnosti nevine djevojke, a simbolika se dodatno naglašava kroz motive poput zrcala ili refleksije. Ova veza ističe kako jednorog simbolizira čistoću i kako se njegovo ponašanje povezuje s osobama koje predstavljaju ideal nevinošću.

Philippe de Mézières, oslanjajući se na nauk svetog Bernarda, smatrao je da otkrivanje istine o vlastitoj prirodi dovodi do prepoznavanja ljudskih slabosti i smrtnosti, koje su često prikrivene iza iluzije fizičke ljepote koju odražava zrcalo. Prema njegovom mišljenju, zrcalo ima dvostruku ulogu: osim što prikazuje vanjski izgled, pomaže i u razumijevanju dublje duhovne

stvarnosti. U svojoj knjizi o važnosti sakramenta braka i duhovnoj potpori za udane žene, de Mézières koristi lik harpije, "velike ptice s ljudskim licem", kao simbol ovog uvida, pričajući legendu koja prati ovaj lik (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:316):

“Ta okrutna ptica ubija prvog čovjeka na kojega naiđe i kada se neko vrijeme nakon Toga slučajno nađe uz rub kakve vode, ogleda se u njoj promatrajući svoje lice slično Ljudskom. Tada shvati da je ubila čovjeka i toliko se ražalosti da ponekad zbog toga umre. Pa ako i ne umre, cijeli ostatak svog života tuguje oplakujući čovjeka kojeg je ubila.” (Philippe iz Mézières 1993:210-211)

Philippe de Mézières smatrao je da zrcalo nadmašuje svoju osnovnu funkciju moralne analize. Prema njegovom viđenju, zrcalo ima sposobnost otkrivanja skrivenih i nevidljivih aspekata stvarnosti. Za one koji znaju kako ga koristiti, ono postaje ne samo sredstvo za osobnu spoznaju i duhovno usavršavanje, već i ključni alat za postizanje duhovnog spasenja (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:316).

3.1.3. Životinje u književnoj renesansi, manirizmu i baroku

Konji europskih epova (Lovro Škopljanec)

U europskoj književnosti, konji su, uz ljude i bogove, među najčešće prikazivanim bićima od vremena Homerovog trojanskog konja do Don Quijoteovog Rocinantea. U drugom dijelu svog romana, Don Quijote referira na ovu književnu tradiciju kada upozorava Sancha Panzu da bi Klinodrvac Brzoleti, drveni konj kojeg jašu u jednom dijelu priče, mogao biti pun hrabrih junaka, slično kao što je opisivano za Paladijski konj u djelima *Vergilija* (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:511).

Marulić je *Juditu* napisao u 16. stoljeću, u vrijeme kada je vojna konjica bila gotovo na vrhuncu značaja, no njen utjecaj će se uskoro smanjiti zbog razvoja pješništva koja koristi vatreno oružje. U svom djelu, Marulić spominje konje uz volove i bivole, naglašavajući njihovu vrijednost kao simbole bogatstva i moći. Ovu simboliku će kasnije iskoristiti da bi prikazao razliku između materijalne prolaznosti i božanske vječnosti (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:521).

Gundulić u svom djelu detaljno opisuje konje, koristeći epitete koji odražavaju stil usmene tradicije i pridajući im značajnu pažnju. U "Osmanu", opis konja dviju glavnih junakinja,

Krunoslave i Sokolice, ima istu dubinu i opseg kao i prikaz njihovih ratničkih štitova i pripadajućim geslom (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:531):

“Konj je pod njom brza strijela. Glava, prsi i sve ostalo

Pod zlatom je zlato u njega, usred čela neg što malo

Srebrna mu stoji biljega; sokolova nosi krila;

Srce oganj, plamen oko, Snijeg njegova dlaka je bila” (V, 308-312;321-324)

U Gundulićevom *Osmanu*, konji glavnih junakinja prikazani su kao izuzetno dragocjeni. Opisani su kao nevjerovatno brzi, s tijelom ukrašenim zlatnim ukrasima i malim srebrnim znakom na čelu. Njihova brzina i sloboda uspoređuju se s krilima sokola, dok srce i oči konja svijetle kao plamenovi, što simbolizira hrabrost i energiju. Bijela dlaka konja, koja se uspoređuje s snijegom naglašava njihovu ljepotu i čistoću.

3.1.4. Životinje u suvremenoj književnosti

Kako govoriti o pticama i gušterima? Priroda i kultura u poeziji i esejistici Danijela Dragojevića (Branislav Oblučar)

Suvremeni pjesnici često koriste tehnike poput onomatopeje, nonsensa, humora i igara riječi i dosjetki u svojim stihovima. Njihova djela uključuju dječje motive, kao što su razgovori životinja, i ispunjena su elementima zabave, topline i vedrine. Pored novih pristupa poznatim temama, pjesnici često koriste kreativne grafičke prikaze kako bi dodatno obogatili svoje radove (Batinić, 2013:81).

Danijel Dragojević koristi dječje motive i zabavne elemente u svojoj poeziji, no ne može se okarakterizirati isključivo kao dječji pjesnik. Njegova djela obuhvaćaju složene teme koje se bave različitim aspektima ljudske prirode, unutarnjim sukobima i odnosom prema prirodi. Autor ne preuzima samo ulogu glasnogovornika životinja, već njihovu simboliku koristi za produbljevanje razumijevanja ljudske egzistencije.

“Netko je već rekao, broj životinja i pisaca je isti. Svaka životinja ima svog pisca i svaki pisac svoju životinju, a da oni to i ne znaju.” (Dragojević 1997:58), (Marjanić&Kiš, 2012:573).

Ova anegdota dolaze iz duže pjesme u prozi, odnosno poetskog mikroeseja *Iguan* Danijela Dragojevića. Autor na poseban način ukazuje na vezu između jezika i životinjskog svijeta, sugerirajući da je svaki pisac na neki način povezan s određenom životinjom, baš kao što i ona pripada njemu (Marjanić&Kiš, 2012:573).

Pisac preuzima ulogu glasnogovornika životinje, prevodeći njen pogled na svijet u svoj vlastiti, oslanjajući se prvenstveno na maštu. Kroz taj proces, on neizbježno istražuje dvije važne granice: onu koja razdvaja životinjsko od ljudskog i onu koja dijeli prirodu od kulture. Na taj način, radeći sa životinjom, pisac istovremeno istražuje i sebe kao biće koje govori (Marjanić&Kiš, 2012:573).

Danijel Dragojević je poznat po tome što se usredotočuje na tematske sfere koje su u poeziji često zanemarivane zbog njihove naizgledne trivijalnosti. Dragojević istražuje svakodnevne, često neprimijećene predmete kao što su puževi, gljive, gušteri i osjećaj osamljenosti. Ove teme, iako na prvi pogled nepoetične, on uspješno koristi za izražavanje složenih ideja i osjećaja. Njegova poema o kornjači, koja označava početak njegovog pjesničkog stvaralaštva, primjer je njegove sposobnosti da pronade simboliku u jednostavnim i neobičnim motivima, otvarajući nove perspektive u razumijevanju svakodnevnog života (Marjanić&Kiš, 2012:574).

U poeziji Dragojevića, ptice igraju glavnu ulogu, često služeći kao refleksija pjesnikovih unutarnjih osjećaja i misli.

“Kada se čovjek smješta u druge živa stvorenja, nigdje se ne osjeća tako dobro kao u biću ptice. On sam želi da je ptica, želi da je ona i njegovo drugo ja i oni do kojih mu je stala. Stvara se tako paralelni svijet ptica, mnogobrojniji i raznovrsniji od stvarnoga.” (Dragojević 1985:7) (Marjanić&Kiš, 2012:581).

U poeziji Danijela Dragojevića, ptice i druge životinje zauzimaju središnje mjesto. Njegovi lirski subjekti su povezani s prirodom, stvarajući jedinstvenu sliku sebe kroz interakcije s biljkama i predmetima. Ove interakcije reflektiraju njihovu potrebu za promjenom i transformacijom. Kornjača se posebno ističe kao simbol njegove književne filozofije i pristupa pisanju (Rovčanić, 2023:17).

Dragojević naglašava važnost ptica u svom bestijariju, a njihova simbolika dodatno se razvija u eseju *Opticama* iz zbirke *Rasuti teret*. U tom eseju ptice se prikazuju kao simbol identifikacije pjesničkog subjekta, što omogućava dublje povezivanje s njihovim bićem. One predstavljaju

duhovnu suštinu koja se neprestano mijenja. Sve što okružuje subjekt preuzima ptičje osobine, poput slobode, leta i harmonije. Na taj način, ptice pomažu subjektu da uspostavi skladan odnos s okolinom i djeluju kao pokretači različitih zamjena i igara. Kroz svoju poeziju, Dragojević istražuje složene odnose između čovjeka i životinja, koristeći ptice kao ključne simbole za izražavanje tema identiteta, promjene i harmonije s prirodom (Rovčanić, 2023:17).

Ptice predstavljaju slobodu i neograničene mogućnosti, kao simbolički entiteti omogućuju ljudima da istraže vlastite emocije i želje, stvarajući paralelni svijet koji nadmašuje stvarne granice i ograničenja.

3.2. Životinje i djeca

U književnim djelima, životinje često prikazuju osobine koje nalikuju karakteristikama djece: mogu biti tvrdoglave poput Muceka, razmažene kao u priči o *Razmaženom vrabcu* ili radoznale poput *Sovice Oke* (Marjanić & Zaradija Kiš, 2012:884).

Životinje značajno pridonose razvoju djece u mnogim područjima, uključujući kognitivne, emocionalne, fizičke i socijalne aspekte. Istraživanja pokazuju da prisutnost životinja može imati veliki utjecaj na razvoj djece, uključujući poboljšanje vještina i sposobnosti koje su bitne za njihov rast i učenje (Lakatoš, 2017:108).

Interakcija s kućnim ljubimcima može pozitivno utjecati na kognitivni razvoj djece, uključujući njihovu sposobnost komunikacije i učenja. Djeca koja provode vrijeme s životinjama često pokazuju napredak u verbalnim vještinama i sposobnosti razumijevanja neverbalnih signala. Aktivnosti poput čitanja životinjama ili podučavanja životinjskih trikova mogu stimulirati djecu na učenje i usvajanje novih informacija, čime se poboljšavaju njihove kognitivne sposobnosti i društvene vještine (Poresky, 1996; Melson, 2003), (Lakatoš, 2017: 109).

Životinje igraju bitnu ulogu u emocionalnom razvoju djece. Prisutnost životinja može povećati razinu oksitocina, hormona koji je povezan s empatijom i socijalnom inteligencijom. Djeca koja su emocionalno povezana sa svojim ljubimcima često pokazuju veću sposobnost empatije i smanjen stres. Ovo emocionalno povezivanje može biti posebno korisno za djecu koja su prošla

kroz teške situacije ili traumatske događaje, pružajući im osjećaj sigurnosti i podrške (Kidd i Kidd, 1987; Tsai, Friedmann i Thomas, 2010) (Lakatoš, 2017:109).

Istraživanja su dokazala djeca koja imaju kućne ljubimce razvijaju dublju emocionalnu osjetljivost, bolje razumiju osjećaje drugih i imaju izraženiju sposobnost empatije. Iako roditelji često vjeruju da ljubimci potiču djecu na brigu i odgovornost, glavna, ali često zanemarena prednost ljubimaca je njihova stalna prisutnost i dostupnost u svakodnevnom životu, koja djeci pruža stalnu emocionalnu podršku (Batinić, 2013:26).

Odnos s kućnim ljubimcima može također doprinijeti razvoju samopouzdanja i autonomije kod djece. Djeca koja odrastaju uz životinje često pokazuju veću spremnost za samostalno suočavanje s izazovima. U adolescenciji, kućni ljubimci mogu pružiti važnu emocionalnu podršku, osobito tijekom stresnih perioda ili kada adolescenti traže način za izražavanje svojih osjećaja (Guttman, Predovic i Zemanek, 1985; Melson, Sparks i Peet, 1989) (Lakatoš, 2017:112).

3.3. Animalistika u dječjoj književnosti

Postoji posebna povezanost između djece i životinja. Jean-Jacques Rousseau je smatrao da su djeca u svom prirodnom stanju nevina i dobra, nalik divljim životinjama. Zbog toga mala djeca često imaju prirodnu sklonost i usklađeni odnos sa životinjama, dijeleći s njima neometanu povezanost sa svijetom (Batinić, 2013:24).

Životinje su postale neodvojiv dio dječjeg svijeta, utječući na mnoge aspekte njihovog svakodnevnog života i kulturnih navika. One se pojavljuju na odjeći, obući, igračkama i u glazbenim sadržajima, a njihova prisutnost je vidljiva u obliku ilustracija na dječjim knjigama, slikovnicama i drugim materijalima. Dječji likovi poput vuka iz priče o Crvenkapici, tri mala prašćića, Ježurka Ježić, Zvrčko, Mljac, Mali Medo i Mali Tigar često su poznati malim čitateljima čak i prije nego što samostalno nauče čitati (Hameršak & Zima, 2015:314-315.).

Životinje su toliko prisutne u dječjoj kulturi da se književni tekstovi o njima, bez obzira na namjenu, često automatski svrstavaju u kategoriju dječje književnosti u knjižnicama i knjižarama (Hameršak & Zima, 2015:315).

Djeca i životinje imaju posebnu i duboku povezanost koja se razlikuje od odnosa između životinja i odraslih. Ova povezanost se očituje u nekoliko bitnih sličnosti: i djeca i životinje ovise o odraslima, usredotočeni su na sadašnji trenutak i često odgovaraju na iskren način. Njihova komunikacija je često neverbalna i konkretna, a oboje uživaju u prirodnoj i slobodnoj igri. Životinje igraju značajnu ulogu u životima djece, jer ih motiviraju i pomažu im u formiranju njihove percepcije svijeta (Lakatoš, 2017:102).

U povijesti dječje književnosti, životinje su oduvijek igrale važnu ulogu, iako su ranije književni oblici za djecu bili jednostavniji nego danas. Na primjer, u najranijim hrvatskim knjigama za djecu, kao što je roman *Mlajši Robinzon*, životinje se prikazuju kao poslušne i prijateljske, što je bio čest motiv u toj epohti. Kasnije, u bajkama o vojvotkinji Genovevi, životinjski likovi poput jelena postali su bitni elementi priča, čime su pridonijeli razvoju animalističkih motiva u dječjoj književnosti (Hameršak & Zima, 2015:320-321).

U početnim fazama razvoja hrvatskih dječjih časopisa, životinje su imale značajnu ulogu. Nakon što je časopis *Bosiljak* kontinuirano uključivao životinjske teme, Ana Batinić primjećuje da je *Smilje* pokazivao nagli porast prikaza životinja. Ove ilustracije najčešće su prikazivale životinje u interakciji s djecom, dok je *Smib* obuhvatio kako stilizirane tako i realistične prikaze životinja (Hameršak & Zima, 2015:322).

Danas se djeca sve više susreću s različitim prikazima životinja kroz plišane igračke, likove iz filmova, crtića te sadržaje s internetskih stranica i video igara. U modernom dobu, osim što se rastegnula svijest o ekologiji, promatramo i promjenu u percepciji životinja koje su nekada bile negativno viđene, poput pauka, vukova, šišmiša, štakora i zmija. Ove promjene odražavaju promjenu u odnosu i mišljenju o tim vrstama koje su prethodno bile negativno prikazane (Batinić, 2013:296).

U književnosti, osobito u djelima namijenjenim djeci, način na koji se prikazuju životinje može utjecati na percepciju i razumijevanje tih bića. Četiri glavna pristupa često se koriste u opisivanju životinjskog svijeta a to su:

1. prikaz životinja s ljudskim osobinama
2. dodavanje ljudskih karakteristika životinjama
3. realističan opis životinja na temelju opažanja i proučavanja

4. kombinacija umjetničkih prikaza i znanstvenih informacija o životinjama (usp. Batinić, 2013:88).

Antropomorfizam u književnosti često služi različitim svrhama, umjesto da odražava stvarne karakteristike životinja. U pričama koje koriste ovu tehniku, životinje se prikazuju s ljudskim osobinama, ponašanjem i govorom, što znači da se oblače i ponašaju kao ljudi. Na primjer, u bajkama kao što je *Crvenkapica*, vuk ima ljudske karakteristike ali se i ponaša i komunicira kao čovjek. Ova vrsta prikaza, koja je česta u fantastičnim pričama, koristi životinje kao ljudske likove kako bi postigla određene narativne efekte, iako ne pruža vjerno prikazivanje njihovih stvarnih osobina (Batinić, 2013:88).

U prikazivanju životinja s ljudskim osobinama, kao što je govor, autori često koriste ove karakteristike kako bi prikazali osjećaje i ponašanje životinja na razumljiviji način. Dok neki pisci dodaju mnogo ljudskih osobina svojim životinjskim likovima, čime stvaraju priče s jasnim antropomorfnim elementima, poput *Knjige o džungli*, drugi se fokusiraju na minimalno dodavanje ljudskih karakteristika, čime zadržavaju realističniji prikaz životinja, kao što je slučaj u *Bambiju* (Batinić, 2013:88).

Realističan prikaz životinja u književnosti temelji se na pažljivom promatranju i točnom prikazivanju njihovih stvarnih karakteristika i ponašanja. Pisci koji se posvećuju ovom pristupu nastoje prikazati životinje u njihovom prirodnom okruženju, bez dodavanja ljudskih osobina. Jack London je jedan od najpoznatijih autora koji koristi ovaj pristup. U djelima poput *Zov divljine* i *Bijeli očnjak*, Hrvatski pisci poput Josipa Pavičića i Anđelke Martić u svojim djelima za djecu također primjenjuju realistično opisivanje životinja. Pavičić i Martić nastoje predstaviti životinje u skladu s njihovim pravim ponašanjem i karakteristikama (Batinić, 2013:89).

Kombinacija umjetničkog i znanstvenog pristupa u prikazivanju životinja uključuje spajanje znanstvenih informacija s kreativnim opisima prirode. Ovo se očituje u djelima kao što su radovi Carla Ewalda, koji miješa književnost s zoologijom, te Ernest Thompson Seton, koji koristi svoje znanstveno znanje za stvaranje živopisnih priča. Hrvatski pisac Vlatko Šarić također koristi ovaj pristup, nadovezujući se na Setonove metode kako bi obogatio svoje književne prikaze životinja (Batinić, 2013:89).

3.3.1. Animalistika u svjetskoj dječjoj književnosti

Povjesničari dječje književnosti slažu se da se književnost specifično namijenjena djeci počela razvijati krajem 17. stoljeća, što znači da postoji nešto više od tri stoljeća. Tijekom tog razdoblja, djeca su imala vrlo ograničenu slobodu u izboru, jer su bila prisiljena da prihvate ili odbace sadržaj koji su odrasli pripremili za njih (Crnković & Težak, 2002: 39).

Kako ističu Crnković i Težak sjeverne europske zemlje, poput Engleske, Francuske i Njemačke, zajedno sa Sjedinjenim Američkim Državama, glavni nositelji razvoja dječje književnosti, a prema mišljenju Paula Hazarda ove regije imaju dominantan utjecaj na stvaranje i oblikovanje dječje književnosti, dok južne zemlje ostaju manje zastupljene i manje utjecajne u ovom području. Ova opaska sugerira postojanje nejednakosti u geografskom i kulturnom doprinosu dječjoj književnosti, s naglaskom na veću važnost sjevernih zemalja (Crnković & Težak, 2002: 41).

Neka od najistaknutijih djela i životinjskih likova u dječjoj književnosti kroz povijest su *Crvenkapica*, *Mačak u čizmama*, *Ružno pače*, *Bambi*, *Le Petit Prince*, *Alisa u zemlji čudesa*...

U dječjoj književnosti, životinjski likovi često služe kao sredstvo za prenošenje važnih lekcija i poruka. Životinjski likovi koji se najčešće koriste su: vuk, mačak, srna, lisica, zec sova, konj, magarac, prašćić, medvjed, tigar...

Različite knjige u dječjoj književnosti prikazuju životinje na specifične načine. U klasičnim bajkama poput *Crvenkapica*, životinje često igraju simbolične uloge, kao što je vuk koji služi kao prijatelj. Nasuprot tome, u pričama poput *Winnie-the-Pooh* životinje su prikazane s ljudskim osobinama i emocijama, što omogućava istraživanje tema prijateljstva i hrabrosti na antropomorfiziran način.

Bambi (Felix Salten)

U djelu kao što je *Bambi* spaja se realističan prikaz, jer ima najnužnije osobine ljudi (Batinić, 2013:89).

Bambi je osvojio svjetsku pažnju kao priča o putovanju mladog srndaća kroz faze odrastanja. Knjiga bilježi Bambijeve prve susrete sa smrću, kada tvor ubija miša, zatim otkrivanje ljepote livade i suočavanje sa strahom i ljudskim prijateljima. Kako odrasta, *Bambi* doživljava ljubav,

stječe snagu, razumije prirodne zakone i razvija osjećaj za samoću i brigu za druge (Crnković & Težak, 2002:96).

Kako djeca odrastaju, književnost o životinjama dolazi im kroz razne medije, uključujući školsku lektiru, udžbenike, časopise, te kazališne i filmske adaptacije, često s međusobnim prepletanjem sadržaja, osobito kod prijevoda. Na primjer, priča o Bambiju, koju je Felix Salten napisao 1923. godine, stekla je značaj u hrvatskoj književnosti ne samo kroz školsku lektiru, već i putem popularne kulture, zahvaljujući animiranom filmu iz 1942. godine (Hameršak & Zima, 2015:315).

Kod Saltena naglasak stavlja na alegorijski prikaz putovanja i sudbine mlade životinje, u ovoj priči prijateljstvo između dječaka i laneta prikazuje dublje emocionalne veze i izazove s kojima se suočavaju u svom zajedničkom odrastanju (Hranjec, 2006: 177).

3.3.2. Neki aspekti animalistike u dječjoj književnosti

Winnie Pooh (Alan Alexander Milne)

Naslov priče inspiriran je imenom glavne igrache Winiea Pooha, no stvarni glavni junak je dječak Christopher Robin. On koristi svoje lutke-životinje, poput medvjedića Pooha, Praščića, Magarčića, Sove, Zečića i Tigra, da bi stvarao njihove avanture i određivao njihovo ponašanje. Milneove priče i pjesme prepoznatljive su po svojoj autentičnosti i poetičnosti, te dubokom razumijevanju načina na koji djeca doživljavaju svijet i igraju se, što ujedno odražava i suštinu djetinjstva (Crnković & Težak, 2002:97).

Hans Christian Andersen, predstavnik danskog romantizma, napisao je 156 bajki koje se temelje na danskim narodnim pričama i legendama. Iako su neki od njegovih radova pod utjecajem Hoffmannovih bajki, većina je rezultat njegove vlastite mašte. Andersenove bajke su usmjerene kako prema djeci, tako i prema odraslima, pružajući kritiku ljudskih mana poput licemjerja, taštine, zlobe, sebičnosti i samoljublja te nudeći značajne pouke (Batinić, 2013:93).

Također je obogatio svoje bajke uključivanjem različitih životinjskih likova, poput puževa, roda, krtica, miševa, vrapaca i slavuje, te je kroz njih, kao i kroz prikazivanje biljaka, istraživao i otkrivao ljudske osobine i karakteristike (Batinić, 2013:93).

Neke od njegovih najpoznatijih djela koje uključuju životinje su: Divlji labudovi, Ružno pače...

Paul Hazard ne vidi Andersena samo kao kralja dječje priče, već i cijele dječje književnosti. Bajka *Ružno pače* simbolizira važne trenutke u Andersenovom putu do uspjeha, pri čemu je autor u priču uključio vlastita iskustva (Crnković & Težak, 2002:56-58).

Put predstavljene hrvatskim čitateljima u prijevodu u prvom broju časopisa *Smilje* iz 1873. godine. Prva zbirka pod nazivom *Izabrane Andersenove priče* objavljena je 1876. godine od strane Matice hrvatske. Ova novost o izdanju bila je popraćena člancima u medijima (Crnković & Težak, 2002:216).

3.4. Animalistika u poeziji

Životinje i dalje čine glavnu temu u poeziji, iako je John Berger 1980. godine tvrdio da kapitalizam sprječava dublje razumijevanje životinja jer ih je pomaknuo na marginu društva. S druge strane, Philip Larkin smatra da umjetnost ima svrhu očuvanja, što dovodi do pitanja o stvarnoj vrijednosti poetskog prikaza životinja: možemo li zaista očuvati njihove karakteristike i značaj kroz poeziju, ili su ti pokušaji samo prolazni i neuspješni u spašavanju onoga što se polako gubi? (William H. Gass, 2021).

Dalibor Cvitan 1975. objavio je *Vječnotraža*, Joža Skok sastavlja antologijsku čitanku hrvatskog dječjeg pjesništva pod naslovom *Sunčeva livada djetinjstva* (1979), a potom i antologiju *Lijet Ikara* (1987). U ovim antologijama Skok djeluje pomalo nesigurno; čitanku započinje pjesmom *Mladost Naravi* Ivana Filipovića iz 1850. godine, dok istovremeno unatrag produbljuje povijest hrvatskog dječjeg pjesništva, udaljavajući se od Cvitana. U antologiji *Lijet Ikara*, najstarija dječja pjesma koju je odabrao je *Ševa* Matije Petra Katančića, koja je prvi put objavljena u zbirci *Fructus auctumnales* 1791. godine (Hameršak & Zima, 2015:292).

U razvoju kraće prozne književnosti za djecu, primjećuju se nekoliko važnih promjena. Sve veći broj različitih životinja počeo je biti zastupljen u pričama, prikazi životinja sve manje nalikuju stereotipima ili negativnim prikazima. Nadalje, fokus se premjestio s obrazovnih elemenata na zabavne i estetske aspekte književnosti (Batinić prema Hameršak & Zima, 2015:322).

Ana Batinić istražuje ulogu životinja u poeziji, naglašavajući njihovu sposobnost da odražavaju razne aspekte ljudske prirode i emocionalna stanja. U njenom viđenju, životinje služe kao važni

posrednici ljudskih osjećaja, a njihova prisutnost u književnosti omogućava autorima da izraze složene ideje. Ona se fokusira na to kako životinje mogu biti povezane s temama empatije i identiteta, preispitujući pritom tradicionalne percepcije o njima kao "drugim" bićima (Batinić, 2013: 375-377).

U novijoj poeziji više nema oštih podjela između "dobrih" i "loših" životinja, niti se one kategoriziraju kao korisne ili štetne. Također, izostaju pedagoški elementi poput moralnih pouka, kažnjavanja ili ukazivanja na prekršaje, koji su ranije bili prisutni u književnim prikazima životinja. Umjesto toga, životinje se u suvremenoj poeziji često pojavljuju kao kompleksni simboli bez jasnih didaktičkih svrha (Batinić prema Hameršak & Zima, 2015:323).

U hrvatskoj dječjoj poeziji, od ranih dana pa do sada, animalistički motivi su stalno prisutni. Od Ivana Filipovića i njegove pjesme *Maca i miš* do modernog autora Luke Paljetka sa zbirkom *Miševi i mačke naglavačke*, vidimo kako se raspon prikazanih životinja širio. Također, došlo je do pomaka od poučnih prikaza životinja prema estetskim prikazima, uz promjene u načinu na koji se životinje predstavljaju u pjesmama (Hameršak & Zima, 2015:323).

Prema Zalarovom istraživanju, životinje su u dječjoj poeziji bile toliko prisutne da su ih književni kritičari sredinom 20. stoljeća smatrali neophodnim, ali su se ubrzo počeli javljati komentari koji su ukazivali na njihovu tematsku stagnaciju. Ipak, u to vrijeme se također primjećuje rastuća sklonost prema književnim inovacijama u ovoj oblasti. Osim pjesama koje je Grigor Vitez objavio u zbirci *Prepelica (1956.)*, pojavljuje se i vizualna poezija koja koristi motive životinja, kao što je vidljivo u zbirci *Šarabara (1976.)* Paje Kanižaja (Hameršak & Zima, 2015:323).

U suvremenoj dječjoj poeziji, životinje se sve češće prikazuju u urbanom okruženju, dok i dalje vidimo antropomorfizam. No, u novijim djelima više se ne koristi jasna podjela na dobre i loše životinje niti se fokusira na njihovu korisnost ili štetnost. Također, nedostaju pedagoške pouke i kazne. Umjesto toga, situacije s životinjama često su obuhvaćene humorom, zabavom, pa čak i apsurdom ili nerealizmom (Batinić, 2013: 298).

U dječjoj poeziji, životinje i priroda su stalni izvori inspiracije i teme. Pjesnici ih često prikazuju na dva glavna načina: antropomorfnu ili realistički. Zalar ističe da antropomorfizam može imati dva različita utjecaja. S jedne strane, može pomoći djeci da se povežu s likovima i situacijama na emocionalan način, čineći ih glavnim za dječju poeziju. S druge strane, može također biti

ograničavajući jer može pretjerano usmjeriti pažnju na ljudske osobine i zanemariti širu paletu mašte i emocionalnih iskustava. Ove različite perspektive dolaze iz različitih pristupa: jedan se fokusira na dječje percepcije, dok drugi analizira kako suvremeno društvo, s naglaskom na racionalnost i norme, može utjecati na način na koji razumijevamo prirodu i maštu (Zalar, 1991:150).

U pjesmi *Noina arka* (*Noetova barka*), lađa predstavlja metaforu za prostor u kojem se ljudi i životinje mogu skladno povezati. Ona simbolizira idealno mjesto koje bismo trebali težiti kao utočište gdje svi živimo u harmoniji. Ova pjesma ističe da, iako imamo sposobnost razmišljanja, nismo odvojeni od drugih životinja s kojima dijelimo svemir. Umjesto toga, trebali bismo težiti zajedništvu i miru u ovom univerzalnom prostoru (Marjanić & Kiš, 2012:976).

“Možemo proći pored nje, možemo je ne vidjeti.

Na najvišem vrhu pjeva kos, kao nekoć na vrtu doma.” (Filipović prema Marjanić & Kiš, 2012:976).

4. ANIMALISTIKA U HRVATSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Životinje su prisutne u svim vrstama dječje književnosti, od narodnih bajki i poezije do umjetničkih priča i romana o djetinjstvu. U basnama su često prikazane kao likovi s ljudskim osobinama, dok u drugim književnim oblicima mogu imati i sporedne i glavne uloge. Ove književne forme bogate su različitim životinjskim likovima, a mnoge su pronašle svoje mjesto u crtićima i filmovima. Česte životinje uključuju mačke, miševе, pse, konje, zečeve, lisice, magarce, patke, vukove, lavove, mrave, pčele, puževe, orlove, sokolove, vjeverice, jelene, srne, krtice, ježeve, svinje, pijetlovo, koke i ovce. U suvremenim djelima sve više se pojavljuju i životinje koje su ranije bile zanemarene, poput glista, zmija, šišmiša, vodenih konja, krokodila, pa čak i izumrlih vrsta (Crnković & Težak, 2002:29).

Animalistiku vrlo rano susrećemo pa tako Matija Petar Katančić piše pjesmu *Ševa*.

Ševa

“Ševa, mila ptičica, krotka, mirna, pitoma,

lipa kao divičica šetka se blizu doma.

Mrko perje odilo, a na glavi kukmica,

Koja diči sve tilo kano lipa krunica.

Hodeć glavu podigne, skladno sakupila krila,

A očima namigne kano da bi umila.

Sitni hodak lipota, mio svakoj družini;

Ubit ju je griota, jerboa kvara ne čini.

Kad se digne sniznoko na perute lagane

i poleti visoko pak u zrak postane,

cii, cii...popiva milo, ljubko, taneno,

cara, cara...poziva, čuti ju je medeno.

Pak se pusti nadoli, kano da će padnuti,

Ali opet privoli gore u zrak prnuti.

Onda malo počini pak priuzme pismicu,

glasak više podigne, a naperi kukmicu.

Cii, cii...udara; poleti, opet stane;

Cii, cii, cicara... piva ptica brez mahne.

Nek piva ptičica, kud ide Karašica,

Nek živi Marica, draga nami dušica!” (Katančić prema Marijanović, 1994:63-64).

Životinje su stalni motiv u književnosti, posebno u dječjoj poeziji. Ove teme prisutne su kod ranih dječjih pjesnika poput Ivana Filipovića, koji je pisao o mačkama i miševima, kao i u djelima Mijata Stojanovića, Ljudevita Krajačića, Krunoslava Kutena, Bogomila Tonija, pa sve do suvremenih autora kao što su Grigor Vitez, Ratko Zvrko, Vesna Parun i Luka Paljetak. Ovaj motiv se čini univerzalnim među hrvatskim pjesnicima (Batinić, 2013: 86).

U pjesmama životinje se stalno pojavljuju i ponavljaju, kako u svojim svakodnevnim ulogama, tako i kroz antropomorfizam. One često preuzimaju obrazovne uloge, a njihovo ponašanje i nestašluci odražavaju dječje karakteristike i iskustva, stvarajući paralelu između njih i djece (Batinić, 2013:81).

Animalistika u dječjoj književnosti pruža djeci bogata iskustva i pouke koje bitne za njihov moralni i emocionalni razvoj. Kroz priče u kojima su glavni junaci životinje, djeca stječu dublje razumijevanje svijeta oko sebe, razvijaju empatiju i uče gledati stvari iz različitih perspektiva. U hrvatskoj dječjoj književnosti, to su autori poput Ivana Filipovića, Krunoslava Kutena, Luke Paljetka i Grigor Viteza. Analizirat će se njihovi radovi kako bi se istražili njihovi jedinstveni pristupi prikazivanju životinja u dječjoj poeziji.

U dječjoj književnosti, životinje igraju važnu ulogu jer su prirodno povezane s dječjim iskustvima i svakodnevicom. Često im se pridaju ljudske osobine kako bi priče bile privlačnije i bliže dječjoj percepciji, kao što vidimo u djelima Luka Paljetka (*Mačka i miš*) Višnje Stahuljak (*Dona od Tromede*), Kazimira Klarića (*Mrnjau, grizu me, imam rep*) i Božidara Prosenjaka (*Divlji konj*). U drugim pričama, poput onih koje su napisale Anđelka Martić (*Pirgo*) i Maja Gluščević (*Klopka za medvjedića*), postoji snažna povezanost između životinja i djece, odražavajući njihove zajedničke sudbine. Kroz ove prikaze, dječja književnost ističe se svojim jedinstvenim pristupom u odnosu na književnost za odrasle (Hranjec, 2006:13).

4.1. Ivan Filipović

Ivan Filipović, rođen 1823. godine u Velikoj Kopanici nedaleko od Slavonskog Broda, ostavio je trag u hrvatskom obrazovnom sustavu. Svoj rad posvetio je unapređenju nastave i pedagoške kulture. Kao učitelj i pisac, osnovao je Hrvatski pedagoški književni zbor i pokrenuo prvi hrvatski dečji časopis *Bosiljak*, koji je uređivao između 1864. i 1868. godine. Filipović je umro 1895. godine u Zagrebu, ostavivši iza sebe značajno nasljeđe u obrazovanju (Zalar, 1994:9).

Pojam slikovnica prvi se put pojavljuje u Hrvatskoj 1869. godine u Hrvatsko-njemačkom rječniku Ivana Filipovića. Međutim, koncept kombiniranja slike i teksta postoji u europskoj kulturi već mnogo ranije. U 19. stoljeću, slikovnice za djecu doživljavaju značajan razvoj, s temama koje uključuju domaće životinje, lutke, dječje igre i ilustracije klasičnih bajki (Hranjec, 2006: 25).

Crnković ističe da su do sredine 19. stoljeća hrvatski pisci rijetko ili gotovo nikada stvarali književna djela usmjerena djeci (Hranjec, 2006:32).

Dok su autori poput braće Grimm, koji su 1812. godine objavili svoje bajke za djecu, Hans Christian Andersen s pričama iz 1835. godine, i Božena Nemcova s narodnim bajkama i pričama iz 1846. i 1847. godine već stekli značajnu reputaciju i objavili svoja najpoznatija djela, Filipović je u Hrvatskoj tek započeo rad na *Bosiljku*. Njegov rad na ovom časopisu bio je pod utjecajem europskog romantizma, koji je cijenio narodnu književnost i poticao njen zapis i očuvanje (Batinić, 2013: 51).

Filipović izražava mišljenje da je nepravda prema Bogu, koji je podario razum i sposobnost govora, ako te darove ne koristimo pravilno. On kritizira mlade koji, poput majmuna, još nisu sposobni prepoznati pravi karakter loših ponašanja i često vjeruju da je sve u redu jer im se ponašanje starijih čini normalnim. Prema Filipoviću, oni koji najviše koriste psovke obično su najviše plašljivi i svoju nesigurnost usmjeravaju prema slabijima, kao što su djeca i nemoćne žene (Batinić, 2013:25).

S druge strane, domaće životinje su dječja verzija svojih predaka, te pokazuju očuvanje mladenačkih karakteristika u odrasloj dobi, što Melson opisuje kao neotenija. Ovo se odnosi na to da su kućni ljubimci humanizirane verzije svojih divljih predaka, dok djeca kroz proces odgoja i obrazovanja evoluiraju od osnovne animalnosti prema većoj humaniziranosti (Batinić, 2013:25).

S gledišta animalističke analize, životinjske vrste koje se pojavljuju u narodnim pričama, kao što su zmije, lisice, žabe i konji, imaju bitnu ulogu, osobito kod junaka. Na primjer, kraljević Marko gotovo uvijek je prikazan na konju, što čini konja temeljnim dijelom njegovog identiteta i priča u kojima se pojavljuje (Batinić, 2013:51-52).

Štefka Batinić, uz Crnkovića i Ivu Zalara, smatra da se godina 1850. može smatrati početkom hrvatske dječje književnosti. Tada je u Zagrebu objavljena knjiga pod naslovom *Mali tobolac raznog cvijeća za dobru i pažljivu mladež naroda srbsko-ilirskog*, koju je napisao Ivan Filipović (Batinić, 2013:30).

Prema Borisu Majhutu, početak hrvatske dječje književnosti datira iz kasnog 18. stoljeća, a ključni moment u njezinom razvoju zbio se 1796. godine s objavom romana *Mlajssi Robinzon*. Ovaj nenamjenski, zabavni dječji roman označava prelazak u novu fazu književnosti koja se više ne fokusira samo na poučna djela. Majhut ističe da rani tekstovi nisu uvijek imali prepoznatljivog autora, već su nastajali kao odgovor na potrebe čitatelja. On smatra da su čitatelji i izdavači, uz same autore, imali značajnu ulogu u oblikovanju dječje književnosti te predlaže da se njezin razvoj promatra kroz izdavačke prakse i interakciju s publikom, a ne samo kroz autore (Majhut, 2008).

Zbirka *Mali tobolac*, zamišljena je kao knjiga za djecu i mlade, ali je bila usmjerena i na odrasle s manje obrazovanja te sve one koji su prijatelji mladeži (Hameršak & Zima, 2015: 123-124).

U zbirci *Mali tobolac* Ivan Filipović uvrstio je brojne pjesme, priče i basne koje su fokusirane na životinje i njihov način ponašanja (Hameršak & Zima, 2015:322).

Između 1850. godine, kada je objavljen prvi *Mali tobolac*, i početka 20. stoljeća, razvoj dječje poezije u Hrvatskoj bio je povezan s metričkim i ritmičkim obrascima iz usmene lirike. Ovi obrasci oblikovali su dječje stihove, jer su pjesnici toga doba preuzeli usmene metre i motive iz svakodnevnog života na selu. Pjesnici su ih prilagodili i obogatili didaktičnim elementima, stvarajući tako jedinstven stil dječje poezije (Hranjec, 2006:26).

Filipovićeve zbirke *Mali tobolac raznoga cvetja za dobru i pomnjivu mladež naroda srbo-ilirskog* obuhvaća raznolike elemente, uključujući pjesme, mudre izreke, pripovijetke i lokalne misli. Filipović je prije objave ove zbirke bio poznat po svojim lirskim djelima u *Danici* iz 1845. godine, koja su se uglavnom bavila domoljubnim i odgojno-vjerskim temama, što će kasnije postati istaknuto i u *Tobolcu* (Hranjec, 2006:38).

Zalar, suprotno Cvitanovu mišljenju, pridaje važnost Crnkovićevim stavovima u vezi s Filipovićevim *Malim tobolcem*. Ovo djelo označava prvi važan pokušaj objavljivanja zbirke pjesama za djecu u Hrvatskoj. Četrnaest godina kasnije, pojavljuje se prvi časopis za mladež, koji kontinuirano objavljuje dječju poeziju utemeljenu na Filipovićevim idejama. U *Malom tobolcu* se također nalazi prva hrvatska dječja pjesma o mački i mišu, pod nazivom *Maca i miš*. Iako pjesma sadrži moralnu pouku i završava tragično za miša, što je karakteristično za didaktičke radove tog doba, njena vedra i razigrana priroda čini je istinskim primjerom dječje poezije (Batinić, 2013:59-60).

Pjesma *Maca i miš*, sastavljena u vedrim šestercima s rimom a, a i organizirana u desetostihovne strofe, jasno potvrđuje svoju pripadnost dječjoj poeziji. Filipović ovom pjesmom unosi jedan od najprepoznatljivijih motiva u hrvatsku dječju književnost, koji je postao popularan u različitim književnim žanrovima za djecu. U skladu s običajima tog razdoblja, pjesma završava optimistično, s mačkom koja na kraju pojede miša (Hameršek & Zima, 2015:133).

U istoj zbirci nalazi se pjesma *Dobra Milka*, u kojoj djevojčica Milka, koja predstavlja uzor dobrote među djevojčicama u dječjim tekstovima, plemenito oprašta pčeli koja ju je ubola. Ako se prihvaća da *Mali tobolac* označava početak hrvatske dječje književnosti, ove pjesme možemo smatrati prvim primjerima animalističke književnosti za djecu u toj tradiciji (Batinić, 2013: 59-60).

Za razvoj dječje književnosti značajni su bili određeni trenuci, uključujući nastanak nakladničkih kuća koje su se posvetile djeci i početak prvih časopisa namijenjenih mladima. Lavoslav Hartman, koji je 1856. godine preuzeo Gajevu knjižaru, započeo je 1865. s izdavanjem knjiga za djecu. Među prvima je bio Filipovićev prijevod Hoffmannovih priča i zbirka *Čudoredne pripovijetke za mladež obojeg spola*. Također, od treće godine preuzeo je i izdavanje časopisa *Bosiljak* (Batinić, 2013:31).

Ivana Filipovića treba smatrati značajnim prvenstveno zbog njegovog doprinosa književnosti i kulturi, a ne samo zbog njegovih književnih radova. U vremenu koje je bilo obilježeno idealizmom ilirskih pokreta s jedne strane i formiranjem hrvatske nacije s druge strane, Filipović se istaknuo svojim predanim radom. On je književnost promatrao kao sredstvo za širenje važnih moralnih i etičkih načela. Filipović je bio svestran u svojim aktivnostima: bio je pjesnik, pripovjedač, prevodilac, priređivač knjiga, urednik časopisa, te osnivač obrazovnih i kulturnih udruga. Uz to, bio je i biograf i kritičar (Hranjec, 2006: 38).

Filipović je zagovarao obrazovni sustav koji bi bio demokratski i sekularan, nadahnut Rousseauovim idejama iz *Emila*. Smatrao je da škole trebaju biti slobodne od vjerskih i crkvenih utjecaja te dostupne svim učenicima, bez obzira na spol, društveni status ili nacionalnost. Također je isticao važnost školskih knjiga za mlade (Batinić, 2013:51).

Milan Crnković opisuje tri različita smjera kojima su se mogli okrenuti prvi pisci na našim prostorima. Prvi od tih smjerova povezan je s poezijom Ivana Filipovića, poznatom iz zbirke *Mali tobolac*. Za razliku od uobičajenih ljubavnih tema, Filipovićeva poezija naglasak stavlja na poučne i moralne sadržaje. Ovakva poezija preuzima elemente lirike za odrasle, kao što su radovi Stanka Vraza i Petra Preradovića, i prilagođava ih obrazovnoj svrsi (Batinić, 2013:62).

Drugi smjer oslanjao se na tradicionalnu narodnu dječju pjesmu, dok je treći pronašao inspiraciju u stilu srpskog pjesnika Jovana Jovanovića Zmaja (1833.-1904.). Hrvatski dječji pjesnici su preuzimali elemente iz sva tri pristupa, ali nisu svi slijedili iste uzore niti su ih primjenjivali na jednak način. Prvi smjer, poznat kao filipovićevsko-varjačićevski, u kojem je Ljudevit Varjačić bio najistaknutiji sljedbenik, razvijao se iz poezije za odrasle i često je prema djetetu zauzimao zaštitnički stav. Ovaj pristup je dao neke od najvažnijih dječjih pjesnika, poput Krunoslava Kutena, koji su, crpeći iz narodnih dječjih pjesama, otvorili put autentičnoj dječjoj poeziji (Batinić, 2013:62).

Linija razvoja hrvatskog dječjeg pjesništva može se pratiti kroz specifične figure: započinje s filipovićevisko-varjačićeviskim modelom, nakon čega slijedi Krunoslav Kuten, a zatim Grigor Vitez i Zvonimir Balog. Ovi autori predstavljaju ključne korake u oblikovanju i obogaćivanju dječje poezije u Hrvatskoj (Batinić, 2013:62 prema Crnković 2002: 159-161).

Filipović je namijenio svoje pjesme djeci, a iako su imale svoje nedostatke, značajno su utjecale na razvoj dječje poezije, postavljajući temelje i usmjeravajući njen daljnji razvoj. Njegov rad odredio je pravac u kojem će se dječja književnost kretati dugi niz godina (Crnković & Težak, 2002:131).

U ranoj dječjoj poeziji, pjesme su imale naglašenu odgojnu svrhu, promovirajući skromnost kao važnu vrlinu. Tematski, često su se bavile životima antropomorfiziranih kukaca, uključujući njihove interakcije, zabave i putovanja. Ove teme su stekle značajnu popularnost i korištene su ne samo u poeziji za djecu, poput djela Krunoslava Kutena, već i u pričama, kao što su radovi Kobalija (Batinić, 2013:66).

Dok su hrvatske basne većinom su bile prilagođene ili prevedene iz drugih izvora, pa stoga se ne može govoriti o potpuno izvornoj hrvatskoj basni. Ove basne su često kratke i završavaju s jasno istaknutom poukom: “Žena i kokoš, lisica i lavica, lav i žaba, jelen i vinova loza, kokoš zlatna jaja noseća, konj i magarac, lisica i jarac, lisica, orao, mačak i miševi, kozar i koze, lisica i lav, orao i lisica, koza i magarac...” Premda ime prevoditelja nije navedeno, postoji velika vjerojatnost da je Filipović izvršio prijevod (Batinić, 2013: 104-105).

Smilje je najstariji hrvatski dječji časopis, prvi put tiskan 1. svibnja 1873. godine, nakon čega je izlazio neprekidno sve do 1945. godine. Časopis je izdavao Hrvatski pedagoško-književni zbor, na inicijativu Ivana Filipovića, čiji je pedagoški duh i ideje oblikovao sadržaj i smjer časopisa (Crnković&Težak, 2002:146).

U časopisima *Bosiljak* i *Smilje* često se nalaze priče koje naglašavaju pouke. Primjerice, u pripovijetci *Zloćudni Lovro*, koja je utemeljena na Hoffmannovom uzoru, prikazan je dječak Lovro s vrlo zlom prirodom. On je stalno mučio pse i mačke, a svoju okrutnost proširio je i na konje, volove i druge životinje. Na kraju, Lovro biva poginut od konja, a priča služi kao upozorenje o posljedicama lošeg ponašanja i loše naravi (Batinić, 2013:113).

Filipović je u *Tobolcu* nastavio s obrazovnim tonom, koji se očituje kroz naslove poput *Dobra odluka*, *Pokornost*, *Protiv lenjosti*, *Druželjubivost* i *Milosrđe*. Međutim, Crnković prepoznaje

nekoliko pjesama koje se približavaju pravoj dječjoj poeziji. Među njima, pjesma o proljeću posebno se izdvaja zbog svoje sposobnosti da uhvati suglasnost između dječje prirode i prirodne obnove: "oj naravi mlada / u teb radost vlada." Ova pjesma se razlikuje po svojoj skladnoj ritmici i strukturi te ne uključuje poučne elemente, čineći je prvom dječjom pjesmom u hrvatskoj književnosti i Filipovića prvim autorom koji se bavi tim žanrom (Hranjec, 2006: 39).

U hrvatskoj dječjoj poeziji, animalistički motivi su se kontinuirano razvijali, počevši od djela Ivana Filipovića kao što je pjesma *Mačka i miš*, pa sve do suvremenih zbirki poput *Miševi i mačke naglavačke* Luke Paljetka. S vremenom je došlo do proširenja broja prikazanih životinja, s naglaskom na estetski izraz umjesto na stroge pouke. Prema Batinić, kako smo već istaknuli, u novijoj poeziji nema više jasne podjele životinja na dobre i loše te su didaktičke poruke i kazne postale manje prisutne (Zalar i Batinić prema Hameršak & Zima, 2015: 323).

U pjesmi *Maca i miš*, Filipović istražuje klasični motiv sukoba između progonitelja i žrtve. Iako će suvremeni pisci poput Luke Paljetka na poseban način obraditi ovaj motiv, Filipović u svojoj verziji koristi obrazovni pristup koji je karakterističan za 19. stoljeće. U njegovoj priči, miš, koji griješi, na kraju biva kažnjen od strane mačke, što ilustrira pouku da su i životinje i djeca odgovorni za svoje postupke. Iako Crnković smatra da pjesma odražava značajke tipične za priče o mački i mišu, njezina glavna svrha je obrazovna, a estetska vrijednost često je zanemarena zbog naglaska na poučavanju (Hranjec, 2006: 39).

U pjesmi, Filipović potiče djecu na mirnoću i poslušnost tijekom nastave, ali ih također savjetuje da se tijekom odmora klone buke, nespretne igre i zle namjere. Savjetuje im da se posvete umjerenoj i promišljenoj igri, ističući da Bog ne odobrava zlu djecu. U mnogim pjesmama prisutan je nesklad između veselih ritmova i ozbiljnih sadržaja, gdje ritam može biti živahno oblikovan, dok tekst često nosi ozbiljne pouke ili izražava tugu, što stvara kontrast između veselih tonova i ozbiljnih poruka (Crnković & Težak, 2002: 133).

Potlam nauka

"Hajda da se veselimo dokončana dnevnica je:

Radost k poslu tijelo krijepi, i napredak svemu daje.

Ali od nas udaljimo, ciku, buku, zlobu svaku,

Pametno se poigrajmo: Bog ne trpi djecu opaku.

Kako je dobar otac vječni, on nam daje zdravo tijelo

Krepko srce, bistar razum, vrijeme ugodno i veselo.

Milostivo on nas gledam raduje se našoj šali;

On je koji sve to daje; pa tko njega da ne hvali?” (Filipović prema Milaković i sur., 2017).

Pjesma *Mladoj naravi* (prva strofa: “oj naravi mlada / u teb radost vlada! Svud raste trava / I ljubica plava; svud se zelen širi; / Tihi vetrić piri / svuda marha pase, jagnjići se glase: oj naravi mlada, u tebi rados vlada”) ditiramb slavi dolazak proljeća kroz izraze veselja i buđenje života. Ona prikazuje slikovitu scenu seoske prirode, uključujući travu, cvijeće, blagi povjetarac, janjadi i potočiće, sve to u veselom ritmu šesterakih stihova raspoređenih u desetostihne strofe. Ova pjesma simbolizira radost djetinjstva i često se koristi u dječjoj poeziji kako bi prikazala ljepotu svijeta i sreću u prirodi (Crnković & Težak, 2002: 133).

Mladoj naravi

“Oj, naravi mlada, u teb radost vlada i svuda raste trava

i ljubica plava: svud se zelen širi, tihi vjetrić piri; svuda marha pase, jagnjići se glase.

Oj naravi mlada, u teb radost vlada!

Tamo, gle, livade, gle šumice mlade; tak im sjaju lica

Od rosnih kapljica!

Ovdje, gle đurđice, rajoslično cviće; čuj tam opet zbori

Potočić u gori, a tu u dubravi slavuj stavku slavi.

Oj, naravi mlada, u teb radost vlada!

Njoj je sada hora po zelenih gora: po cvjetnih dolovih, po gustih grmovih.

U cvijeću u travi sve u slasti plavi;

Oj, naravi mlada, u teb radost vlada!” (Poezija po uzoru na Vraza i Preradovića; umjesto ljubavne tematike – domoljubna (Filipović prema Milaković i sur., 2017).

Pjesma *Nestalnost* ističe se zbog svoje ritmičke i formalne strukture. Sastavljena je od četiri katrena s rimama raspoređenim kao a b c d, a koristi ritmičke obrasce sedmerca i šesterca. U prvoj polovici pjesme, slikovito je prikazana ptica koja skače po grančici, dok je u drugom dijelu pjesme prikazana u kavezu, što simbolizira promjenjivost i nesigurnost. Pouka pjesme proizlazi iz tih slika prikazanih u prvom dijelu, a zauzima drugu polovicu pjesme (Crnković & Težak, 2002: 133).

Filipović je s vremena na vrijeme u svojoj književnosti izražavao političke i domoljubne stavove. U jednom od svojih radova, on je prikazao životinje kao nositelje domoljubnih osjećaja, koristeći ih da istakne svoje nacionalne poglede: “Ne stidite se jezika svoga i narodnosti svoje... ta je, sveta iskra domoljublja, koju Bog nasadi u srca ljudska; dapače I istu bezumne životinje, jer I one ljube onaj kraj, gdje ugledaše svietlo božje. Ne vraća bo li se lasta najradje u svoje staro gnijezdo! Neveli li se, da zec najradije glavu izgubi, gdje se je okotio!” (Batinić, 2013:191).

Zečevi su katkad krajnje okrutni: “stari zečevi... strašno mrcvare svoje mlade. Tako pripovjeda neki prirodoslovac, da je jednoč čuo neki jauk kao da se malo diete place. Stari je zec mladog zečića prednjimi šapami tako udarao, da je ovaj skoro sasma iznemogao. Naš prirodoslovac pograbi pušku i ustrieli nesmiljena zeca.”

Doznaje se da “u nijedne druge divlje životinje neima toliko nakazah, koliko kod zečevah. Ima dosta primjerah, gdje je zec imao dvie glava ili dva jezika itd”

Za Ivana Filipovića, životinjski svijet, uključujući i zečeve, bio je svakako izuzetno zanimljiv (Batinić, 2013: 202).

Filipović je u svojoj zbirci *Jagodnjak* uključio različite vrste književnih djela, kao što su pripovijetke, priče, pjesme i biografije. Dok je za priče koje je prerađivao označio njihove izvore, pripovijetke kao što je *Zloćudni Lovro* samostalno je stvorio, koristeći stil ćudorednih pripovijetki prema Hoffmannovom uzoru (Crnković & Težak, 2002:139): “Lovro je od djetinjstva svog bio jako nesretan i razpušten dječak. Već prije nego je u školu pošao bio je uvijek poderan, neopran i razčupan. K tome je imao još i tu jako zločestu narav, da je pse i mačke, gdje ih je samo stigao, dražio, tukao i natezao. Dakako opaki se Lovro nije mogao

popraviti pa je zaglavio pod konjskim kopitima” (Filipović prema Crnković & Težak, 2002: 139).

Filipović je imao veliku ulogu u razvoju hrvatske kulture i obrazovanja, iako njegov doprinos književnosti nije bio toliko prepoznat. Kao pokretač i organizator, značajno je doprinio popularizaciji dječje književnosti u njezinim početnim fazama. Iako je često bio sklon stranom književnom uzoru, Filipović nije stekao značajnu reputaciju kao književnik u ovom području. Ipak, njegov rad imao je važnu ulogu u oblikovanju i razvoju dječje književnosti, osiguravajući mu značajno mjesto u kulturnoj povijesti (Hranjec, 2006:40).

Prema Zalaru, životinje su bile toliko prisutne u dječjoj poeziji da su kritičari sredinom 20. stoljeća smatrali njihovu prisutnost gotovo neizostavnom, ali su istodobno uočili da to može ukazivati na tematsku stagnaciju. S vremenom, dječja poezija počinje istraživati nove pristupe, uključujući književno eksperimentiranje. U tom kontekstu, zbirka *Prepelica* (1956) Grigora Viteza predstavlja primjer inovativnog pristupa, dok zbirka *Šarabara* (1976) Paje Kanižaja donosi inovacije u grafičkom i vizualnom predstavljanju životinja (Hamersak&Zima, 2015:323).

4.2. Krunoslav Kuten

Krunoslav Kuten rođen je 19. prosinca 1855. u Vrbovcu, a umro je 17. lipnja 1894. u Zagrebu. Objavio je zbirku pjesama za odrasle pod nazivom *Primula Veris* 1879. Godine koja je bila usmjerena odraslim čitateljima. Također je pisao dječje pjesme, od kojih je oko pedeset objavljeno u časopisu *Smilje*. Veći dio tih pjesama, zajedno s djelima drugih starijih pjesnika, tiskan je u knjizi *Stari sat* 1988. godine, u izdanju biblioteke *Vjeverica* (Zalar, 1994:13).

Krunoslav Kuten, poznati hrvatski pjesnik 19. stoljeća, započeo je svoju pjesničku karijeru s radovima namijenjenim mladeži u časopisu *Velebit* 1874. godine. Njegova dječja poezija prvi je put predstavljena 1875. u časopisu *Smilje*. Osim dječjih pjesama, Kuten je stvorio niz prigodničarskih pjesama koje su objavljivane u različitim časopisima između 1880. i 1894. godine. Iako su neka njegova djela kasnije ponovno objavljena, neka su ostala nevidljiva ili su bila cenzurirana. Milan Crnković prepoznao je Kutenov doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti, dok su njegova djela za odrasle također značajna (Berta & Stepanić, 2014:264-265).

Kuten je prvi među hrvatskim dječjim pjesnicima jer je razumio ritam i karakter narodne dječje lirike, te je prepoznao njezinu kulturnu vrijednost. On je ovu liriku koristio kao uzor za vlastito stvaralaštvo. Iako su njegovi suvremenici poput Filipovića i Varjačića također započeli s radom u tom stilu, Kuten je sa svojih prvih šest pjesama pokazao značajan talent. Njegova zrelost kao pjesnika dolazi do izražaja s pjesmom *Mali ratar* iz 1882. godine, koja se smatra prekretnicom i prvom modernom dječjom pjesmom u hrvatskoj književnosti (Hranjec, 2006:45).

Krunoslav Kuten redovito je objavljivao svoje radove u časopisu *Smilje* u razdoblju između 1875. i 1892. godine, s najvećim brojem pjesama između 1885. i 1886. godine. Njegova poezija, uključujući pjesme kao što su *Majčin god* i *Usred vrta*, ističe se onomatopoejom i igrama riječi, te je na originalan način slijedila obrasce narodne poezije. Nakon njegove smrti, Kutenove pjesme su gotovo zaboravljene sve dok Milan Crnković nije 1988. godine objavio zbirku *Stari sat*, koja je sadržavala 37 Kutenovih pjesama. Iako je zbirka izostavila 14 pjesama i promijenila naslove nekih, predstavila je Kutenovu poeziju u novom svjetlu uz ilustracije Ivana Antolčića (Berta & Stepanić, 2014:265).

Krunoslav Kuten crpio je inspiraciju iz ritma i tema narodnih pjesama, koje nisu bile usmjerene na poučavanje. Rado je istraživao različite zvukove jezika i stvarao nove riječi, uvijek vodeći računa da se te riječi prirodno uklapaju u cjelokupnu strukturu pjesme. Njegov pristup nije bio samo radi eksperimentiranja, već je imao za cilj obogatiti i uskladiti izražaj pjesničkog djela (Zalar, 2002:6).

Kuten koristi nonsens i ubrzano odvijanje radnje kako bi prikazao godišnji ciklus prirodnog rasta, stavljajući ga u kontekst jednog tjedna. Ovaj pristup odražava dječju želju da brzo dobiju kolač, poput gibanicu. U pjesmi su također navedeni dani u tjednu:

“Ponedjeljak kad svane, ja pripravljam plug i brane.

Utorak pak brže-bolje izorem si ravno polje

A u srijedu slog po slogu sijam žita koliko mogu” (Kuten: 1988:38) (Bacalja, 2013:62).

Tekstovi o zanimanjima: Mali ratar i Švelja nose sličnu poruku kroz brzi prolazak dana u tjednu, nalik brojalicu. U obje priče, početak rada je sličan: mali ratar se u ponedjeljak priprema za posao, dok švelja u Vitezovoj pjesmi također započinje rad u ponedjeljak. U utorak, radnje su iste: mali ratar obrađuje polje, a švelja sjeda za šivanje.

Završetak tjedna prikazuje odmor roditelja: majka priprema gibanicu za malog ratara, dok se švelja opušta. Međutim, Vitez unosi element igre u tjedni raspored: švelja je u četvrtak samo malo radila, u petak je došlo do kvara, a u subotu nije mogla završiti posao zbog problema, pa je u nedjelju provela odmarajući se. U hrvatskoj dječjoj poeziji, poput Jakševe pjesme *Trešnja*, prikaz tjedna koristi faze zrenja trešanja kao simbolične dane, a na kraju tjedna ostaje samo koštica (Bacalja, 2013:62).

Kutenova priča *Zečja bolnica* objavljena 1882. godine, sadrži humoristične elemente koji odražavaju njegov interes za književnost koja uključuje životinje i fantastiku. Priča nije ponovno objavljena u cijelosti, ali pokazuje Kutenovu sposobnost da kroz maštovite prikaze i humor stvori zanimljive priče za sve uzraste. (Berta & Stepanić, 2014:264-265).

U antologiji *Vječnotraž* iz 1975., urednik Dubravko Cvitan uključio je radove Krunoslava Kutena, među kojima su pjesme *Dva kosa*, *Prsti*, *Djeca i maca*, *Ura*, i *Zbor kukaca*. Antologija sadrži i Cvitanu studiju o problemima hrvatskog pjesništva za djecu, koja spominje i Kutenovu zbirku *Primula veris*. Pjesma *Dva kosa* izvorno objavljena u *Primula veris* 1879.

Dva kosa

“Kad u zimi kosa dva ogladnila jako, starijemu drugu si mladji kos će tako:

Dok u pustoš šumici ciča vlada zima, dosta ti u krljetci svake hrane ima.

Zašto da me mladjanog usried toga luga, mori glad i nevolja, mori crna tuga.

Al će njemu stariji odgovorit na to: Nemoj, nemoj ludovat moje milo zlato.

Volim da me uhvati onaj ptičar mladi, neg da ovdje pogibam s nestaši i gladi.

Jer za slasti, što će ti ljudska pružit ruka, ti ćeš družu kasnije strašnih trpit muka.”

(Kuten, 1879: 21-23).

Zvonimir Balog uvrstio je dvije Kutenove pjesme, *Strašivica* i *Ura*, u *Zlatnu knjigu svjetske poezije za djecu* objavljenu 1975. godine. Pored ovih, uključio je i pjesme *Sve se mijenja* i

Domu koje su izvorno objavljene u zbirci *Primula veris* iz 1879. godine. Balogovim izborom, ove pjesme su dobile priznanje i kao dio dječje poezije (Berta & Stepanić, 2014:268).

Ljubav

“Sve se mienja sve se mienom sve obara,

Samo ljubav stalna stoji.

Štograd ljudska ruka stvara, Sve se mienom sve obara.

Što je čast u silna cara, što li moć za narod koji!

Sve se mienom sve obara, samo ljubav stalna stoji” (Kuten, 1879:11)

Milan Crnković bio je prvi koji je, nakon dugog razdoblja, ponovno obratio pažnju na Krunoslava Kutena, smatrajući ga pjesnikom čija djela nisu dobila zasluženu prepoznatljivost. Već tada je prepoznao Kutenove pjesme kao prethodnike Grigora Viteza. U sažetom i informativnom opisu, Crnković spominje nekoliko Kutenovih pjesama, uključujući *Dobra odluka*, *Strašivica*, *Radini Mio*, *Ura*, *Božićna i Dar* (iako posljednja nije uključena u njegovu zbirku iz 1988.). Ističe da Kutenove pjesme, zahvaljujući svojoj prirodnoj izražajnosti, energičnom ritmu, funkcionalnim rimama te elementima igre riječima i nonsensa, s jasnom poentom na kraju, značajno odskaču od uobičajene monotonije poezije drugih pjesnika, čime se ističu kao iznimno originalne (Berta & Stepanić, 2014:272).

Krunoslav Kuten bio je poznat hrvatski pjesnik koji je dao značajan doprinos dječjoj književnosti. Njegova poezija često se uspoređuje s djelima Grigora Viteza. Kutenove pjesme poznate su po tome što dočaravaju svijet iz dječje perspektive, uz izražavanje divljenja prema prirodi i svakodnevnim događajima.

U raspravi o Augustu Harambašiću, koji je bio najplodniji hrvatski dječji pjesnik 19. stoljeća i čiji je rad imao utjecaj na didaktičke pjesnike, napominje se da njegove pjesme nisu ostale popularne. U tom kontekstu se dodaje da je Krunoslav Kuten, bez sumnje, bio „najistaknutiji i najposebniji hrvatski dječji pjesnik u 80-im godinama 19. Stoljeća (Berta & Stepanić, 2014:272).

Kuten je oblikovao svoju poeziju kako bi odgovarala dječjem uzrastu, odražavajući njihovu fascinaciju okolinom. Na primjer, pjesma *Zbor kukaca* ističe se svojom jednostavnošću i ritmičkim pravilnostima, upotrebom zvukopisa i lako pamtljivim stihovima nalik brojalicama, što je čini vrlo privlačnom djeci. Slično, pjesma *Buha* je vesela i živahna, opisuje buhu koja se ozlijedila skočivši s kreveta, pružajući djeci zabavan i smiješan sadržaj (Batinić, 2013:76).

Kuten se u svojem stvaralaštvu često okreće životinjskom svijetu, što je bilo uobičajeno u starijoj hrvatskoj dječjoj književnosti. Njegova ambicija je da stvori nonsensnu animalistiku, a taj cilj je uspješno ostvario u pjesmi *Buha*. Kroz ovu pjesmu, Kuten koristi humor i maštovit prikaz životinja kako bi unio novu, zabavnu dimenziju u dječju poeziju (Hranjec, 2006:45).

Buha

“Suha buha sa postelje, skočila na vreću melje,

Skočila je nesretice; razbila si desno lice,

A izbila lievo oko, polomila prednju nogu.

Pravo buho, hvala Bogu!

Sad bar mirno spavat mogu!” (Kuten, 1988:13).

Pjesma *Buha* humoristično prikazuje kako se buha ozbiljno povrijedila nakon što je skočila s kreveta. Iako je skok bio na mekani sloj brašna, buha je zadobila teške ozljede: razbijeno desno lice, izgubljeno lijevo oko i slomljenu prednju nogu. Smijeh proizlazi iz kontrasta između ozbiljnog opisa ozljeda i komične situacije u kojoj se dogodila.

U pjesmi *Roda i žaba*, roda pokušava prevariti žabe, no stara žaba mudro odgovara da je njihov život u blatu bolji od smrti među ružama. Pjesnik potom neutralno zaključuje da je „Život, ma koliko bio tužan, / Svakom stvoru drag.” Pjesnik završava s refleksijom da, bez obzira na to koliko život bio težak, svaki oblik života ima svoju vrijednost (Batinić, 2013:76-77).

Roda i žabe

“Stoji roda pokraj grabe pak iz vode zove žabe:

-zašt ste uvijek u tom blatu?

Ajte van gdje ruže cvatu, tu vas buba više čeka
Kud se trava stere meka. Ali iz vode žaba stara
Mudro rodi odgovara: -znamo te od prošlog ljeta
Kako si nam blaga teta, kad si naše drugarice proždirala nemilice,
Pak bi valjda si i sada glad utišat s name rada.
Ljepši život nam u blatu nego smrt gdje ruže cvatu.
Život, kako tužan bio, svakomu je stvoru mio.” (Kuten, 1988:27).

U pjesmi *Djeca i maca*, radnja prelazi iz stvarnosti u fantastiju, gdje djeca maštaju da će mačja dlaka postati platno za njihovu odjeću. U pjesmi *Junaci*, prikazana je fantastična vojska vođena neobičnim zapovjednicima kao što su tri purana i dva pijetla kao kapetana, te patka i guska kao bubnjar i trubač. Iako se ta vojska čini velikom i moćnom, ona se povlači pred prvom preprekom – hladnom vodom, koju su uspjele prijeći samo patka i guska (Batinić, 2013:77).

Djeca i maca

“Pokraj peći maca prela, do nje dobra djeca sjela
Pak joj tako šapat stala: - predi pređu, maco mala,
Mi ćemo si platno tkati, platno našoj mami dati;
Mama će nam dobra biti, nove halje nam sašiti.
I kad tetka dođe kući, halje ćemo si obući.
A jer to je radost njena, lijepo djeca obučena,
Umah će nas k sebi zvati, svakom jednu zemlju dati.” (Kuten, 1988:7)

U pjesmi *Gostba domaće peradi* Krunoslava Kutena, pojavljuju se iste životinje, s dvije glavne slike: pripremanje gozbe na seoskom dvorištu u čast povratka lastavica i prikaz južnih krajeva iz perspektive lastavica. Guske su prikazane u stvarnijem svjetlu, gdje dolazak gostiju znači da će jedna od njih biti ubijena. U kontrastu, pjesma *Dobra Anka* koristi obrazovni pristup zamjene uloga, koji je čest u pedagoškim metodama (Batinić, 2013:77).

Gostba domaće peradi

“Divno cvale ružičice kad dvije ptice lastavice

S topla juga doletile, ranog pijetla pozdravile

I u staro gnijezdo svoje naselilo se njih dvoje.

Kad se to vidi pijetle rani, kukuriče on na grani,

Koke, patke, guske ove neka gozbu prigotove

Za dvije ptice lastavice, svoje lanjske drugarice.

Jedva jedan čas proteko što je pijetle tako reko,

I gle perad sva domaća svog se posla umah laća.

Prva kokoš kokodače, nodi jaja za kolače;

Stari puran purpuruče, u kuhinji drva vuče;

Bijeli pako golub guče, orah trijebi i sol tuče; patke drečec po dvorištu

Za pečenku muhu ištu; u pivnici guska gače,

Vinom boce si natače; ohol pako pauk gleda

Da što ljepše stol uredi.

Kad bi tako perad bila, sjajnu gozbu pripravila,

Na kolima strelimice, dovezu se lastavice, i tu po svom običaju

Lijepo perad pozdravljaju, a njim perad sva domaća

Ljepše mili pozdrav vraća, pak ih void sva vesela

K punom stolu raznih jela... ” (Kuten, 1988:29)

Kutenov doživljaj djetinjstva duboko je prožet prirodom, što je jasno vidljivo u njegovim pjesmama. Iako se u njegovim djelima priroda ne pojavljuje kroz pojedinačne motive, ona ima važnu ulogu u cjelokupnom kontekstu njegovog stvaralaštva. U *Tri srne*, pjesnik koristi slike srna u snijegu kako bi izrazio ljubav prema životu, dok pjesma *Slavuj* kroz priču o slavujima koji se vraćaju iz toplih krajeva zbog ljubavi prema svom domu prikazuje domoljublje (Batinić, 2013:78).

Pjesma *Zbor kukaca* dobar je primjer Kutenovog stila. Ova pjesma ističe se jednostavnošću i pravilnim ritmom, koristeći onomatopeje kako bi stvorila stihove koji su lako pamtljivi i privlačni djeci. Ovaj pristup potiče njihovu maštu i osjećaj povezanosti s prirodom. Kuten tako uspijeva stvoriti osjećaj zajedništva, kao da zajedno s djecom otkriva i uživa u svijetu oko sebe (Batinić, 2013:76).

“Izašli na Jurjev dan svi iz rupa kukci van,

I uz gaj – pod zelen bor dodju pjevat prvi sbor.

Svak I na note uzme još, da ne bude piev jim loš.

Ovdje stari ležo panj, prvi bumbar sleti nanj,

Pak će počet: brum, brum, brum,

Cvieće cvate sad uz drum. Za njim rogač: brm, brm, brm,

Zeleni se hrastov grm. Onda vrčki: cri, cri, cri, rosice smo željni svi.

U to i hrušt dodje bos, cviker metne si na nos,*

**očalin*

Sluša čas, al šali sklon glasno kukcem reče on:

“ovaj sbor je bome liep, zvuči kano potrt criepl!”

Tim uvriedjen kukcem glas osude ga onaj čas, da ga krvnik vješa mrk

Macanu o lievi brk.” (Kuten, 1988:37)

U pjesmi *Zimska uspavanka*, dijete se uspoređuje s pticom, ističući da je dijete sretnije u toploj kolijevci, dok ptica mora spavati na hladnoj grani izložena vjetru (Batinić, 2013:78).

Kutenov pristup u pjesmi *Zimske* jasno pokazuje njegov stil i tehniku. Kroz ovu pjesmu, on koristi ritmične osmerce kako bi stvorio oštar kontrast između hladne, surove prirode i topline koju pruža unutarnji prostor. Počinje s narodnom uspavankom i kroz prikaz hladne zime i tjeskobe ptičica, uspjeva naglasiti toplinu i sigurnost doma. Ovaj kontrast osvjetljava vrijednost domaće udobnosti, i pridaje dubinu njegovoj poeziji.

Zimska

“Ninaj. Nanaj, Janko zlati, vani bije sedam sati.

Ptica spava na grančici, Janko moj u koljevčici.

Al će ptici zima biti, nju će ljuti sjever briti,

A u zipci Janko zlati, slatko će pod gunjcem spati.” (Kuten, 1885:65).

U pjesmi *Djeca i maca*, djeca u udobnom domu maštaju o tome da bi se mačja pređa mogla koristiti za izradu njihove odjeće, prelazeći iz stvarnosti u svijet mašte. U *Junacima*, humor proizlazi iz prikaza vojske sastavljene od životinja koja se povlači pred prvom preprekom - hladnom vodom, stvarajući komičnu sliku vojne parade. U pjesmi *Gozba domaće prerade* Krunoslava Kutena, opisuje se priprema gozbe na seoskom dvorištu u čast povratka lastavica, uz slikovite prikaze njihovih običaja s juga (Batinić, 2013:77).

Kutenov doživljaj djetinjstva je ukorijenjen u prirodi, što se odražava u njegovim pjesmama. Umjesto izoliranih prikaza prirodnih elemenata, priroda ima značajnu ulogu u cijelom njegovom opusu. Na primjer, u pjesmi *Zimska uspavanka*, dijete se tješi spoznajom da je u toploj kolijevci puno sretnije od ptice koja zimi mora spavati na hladnoj grani, izložena hladnom vjetru (Batinić, 2013:78).

Krunoslav Kuten, dao je vrijedan doprinos dječjoj književnosti svojim pristupom. Njegove pjesme, obogaćene onomatopejom, humorom i antropomorfizmom, uspijevaju djeci približiti prirodu i svakodnevni svijet na način koji je i poučan i zabavan. Kutenov rad ostaje važan u hrvatskoj književnoj tradiciji.

Hrvatska dječja poezija ima dugu tradiciju koja seže unatrag, a značajan doprinos ovoj tradiciji dali su autori poput Varjačića i Filipovića. Krunoslav Kuten se istaknuo kao glavni inovator, stvarajući originalne dječje pjesme koje su odredile smjer buduće poezije za djecu. Njegov rad bio je inspiracija Grigoru Vitezu, koji je dodatno obogatio i razvio dječju poeziju svojim jedinstvenim stilom. U nastavku, Zvonimir Balog je nastavio i usavršio put koji su utabali Kuten i Vitez, osiguravajući daljnji razvoj i značaj dječje književnosti (Crnković & Težak, 2002: 160).

Kuten je pjesnik koji se usmjerava na stvarni svijet djeteta, prikazujući njihove svakodnevne doživljaje i radosti. Njegova poezija odražava stvarne dječje interese i jednostavnu sreću, omogućujući duboku povezanost s dječjim svijetom. Njegovi stihovi, iako rijetki, pružaju svjež i originalan pogled na dječje iskustvo, nudeći drugačiji, poetički izraz u usporedbi s tradicionalnim prikazima u dječjoj književnosti (Hranjec, 2006:46).

Hrvatskoj dječjoj poeziji nedostajalo je slobodne igre i veselja. Još u 19. stoljeću, prije nego što su se pojavile njegove zbirke, Krunoslav Kuten uspio je razveseliti mlade čitatelje svojim jedinstvenim dječjim pogledom na svijet i suptilnim nagovještajem igre riječima. Kao ključni pjesnik tog vremena, ostavio je trag sve do dvadesetih godina prošlog stoljeća (Zalar, 2002:5).

Godine 1991., Nakladni zavod Matice hrvatske objavio je zbirku *Hrvatski dječji pisci III* u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, koju je priredio Ivo Zalar. Ova zbirka sadržava 23 pjesme iz Kutenove dječje poezije i uključuje radove drugih hrvatskih dječjih pjesnika iz 20. stoljeća. (Berta & Stepanić, 2014:265-267).

4.3. Grigor Vitez

Grigor Vitez, rođen 15. veljače 1911. u Kosovcu kraj Okučana, a umro 23. studenoga 1966. u Zagrebu, istaknuo se kao vrstan dječji pjesnik. Iako je pisao i za odrasle, njegova djela za djecu donijela su mu najveće priznanje. Među njegovim važnijim djelima su zbirke kao što su *Prepelica (1956)*, *Sto vukova (1957)*, *Kad bi drveće hodalo (1959)*, *Jednog jutra u gaju" (1961)*,

Iza brda plava (1961), Hvatajte lopova (1964), Gdje priče rastu (1965) i Igra se nastavlja (1967) (Zalar, 1994:85).

Grigor Vitez je u svojoj poeziji poznat po tome što životinjama pridaje ljudske osobine, što unosi vedrinu i igru u njegove stihove. Njegove pjesme odišu životnošću, a životinje, posebno ptice, prikazane su kroz humor i oživljene su glasom, čime postaju pristupačne dječjoj mašti. U njegovim stihovima osjećamo povezanost s prirodom, inspiriranu njegovim djetinjstvom provedenim u slavonskim šumama i poljima, gdje se ptice i priroda često pojavljuju kao centralni motivi. Kroz onomatopeju, Vitez vješto dočarava zvukove prirode i životinja, kao što je slučaj u pjesmi *Prepelica*, gdje zvukovi stvaraju osjećaj ritmičnosti i razigranosti (Markuš, 2021: 19-23).

Grigor Vitez je uspješno spajao narodne pjesničke tradicije s modernim pristupom, stvarajući prepoznatljiv stil koji je u isto vrijeme i jednostavan i inovativan. Njegove pjesme su dinamične i zabavne, jer koristi igru riječima i nonsens, što ih čini privlačnim za djecu. Na primjer, u pjesmama *Tko će s nama u šumicu* i *Krava čita novine*, životinje se prikazuju na duhovit način, u neobičnim situacijama. Osim toga, Vitez često stavlja životinje u moderne okvire, poput krave koja čita novine ili mačke koja želi ići u školu, čime njegovi stihovi postaju bliži današnjoj djeci i njihovoj mašti (Markuš, 2021:19-23).

Iako je u početku pisao poeziju za odrasle, Vitez je postao posebno poznat po svojoj dječjoj književnosti. Njegove slikovnice poput *Medvjed kao pudar* i *Dva pijetla* te pjesničke zbirke kao što su *Prepelica* i *Kad bi drveće hodalo* odražavaju njegovu jedinstvenu sposobnost da prenese radost i vedrinu djetinjstva. Vitez je vjerovao da je djetinjstvo izvor duboke radosti koju odrasli često izgube, i nastojao je kroz svoje pisanje zadržati i prenijeti tu radost (Sudarević).

Uz svoju književnu karijeru, Vitez je bio i prevoditelj, prevodeći djela s ruskog, francuskog i slovenskog jezika. Njegov rad značajno je utjecao na književnost za djecu, a njegova djela su prevedena na mnoge strane jezike (Sudarević).

Kako bi se odala počast njegovom doprinosu, 1967. godine ustanovljena je Nagrada Grigor Vitez. Ova nagrada prepoznaje iznimna književna i likovna djela namijenjena djeci u Hrvatskoj. Uključuje novčanu nagradu, diplomu i statuu *Ptica*, djelo akademske kiparice Ksenije Kantoci (Sudarević).

Vitezova poezija izaziva bogate intertekstualne asocijacije, vodeći nas natrag prema izvorima dječje književnosti. On je preuzeo i dalje razvio najdinamičnije i najuspješnije elemente te tradicije, osobito one koji se odnose na teme prirode, igru ritma i zvuka te humorističke i nonsensne motive (Skok prema Bacalja, 2013:60).

Kuten je utemeljio specifičan stil dječje poezije koji će kasnije razviti Vitez. Kutenov rad karakteriziran je upotrebom onomatopeje i rimovanog dvostisha, dok je Vitez proširio te elemente u nonsens poeziju, nastavljajući s naglaskom na ritam i rimu. Poput Kutena, Vitez koristi lirski pristup i pažljivo strukturira svoje pjesme, ali se usredotočuje na radostan i igriv odnos s djecom, bez didaktičkog elementa. Vitezove *Komarče rebra* slične su Kutenovim *Buhama*, pokazujući zajednički izvor njihove kreativne inspiracije (Crnković & Težak, 2002:194).

Milan Crnković u djelu *Sto (i nešto) godina hrvatske dječje književnosti* ističe sličnosti između poezije Viteza i Kutena, no tu poveznicu možemo promatrati obrnutim smjerom. Kuten, u tom kontekstu, djeluje kao preteča Viteza. Uspoređujući njihova djela, prepoznaju se elementi Vitezove poezije koji potječu iz Kutenove kreativne poetike, posebno u upotrebi onomatopeje, koja je kod Kutena istaknuta, primjerice u pjesmama poput *Ura* i *Zbor kukaca* (Bacalja, 2013:61-62).

“Prvi bumbar sleti nanj, pak će počet: brum, brum, brum

Cvijeće svate sad uz drum. Za njim rogač: brm brm, brm

Zeleni se hrastov grm.

Onda crvči: cri, cri, cri,

Rosice smo željni svi.” (Kuten, 1988:37)

Vitez je preuzeo i nastavio razvijati najistaknutije i najživopisnije pjesničke aspekte te tradicije, posebno one koji su se bavili temama prirode, ritmičkim i zvučnim igrama, kao i humorističkim i nagovještajima nonsensa (Skok prema Bacalja, 2013:60).

Onomatopeja igra glavnu ulogu u Vitezovoj pjesmi, tako da gotovo cijela pjesma postaje velika onomatopejska igra. Onomatopeja se pojavljuje par puta, a stihovi poput "uvis ću se dići! do

sunca ću/ da ga budim/ íci/íci/íci" dodatno ističu zvučne efekte i ritmičnost (Zalar prema Bacalja, 2013:61).

Vitezovi istraživači posebno ističu važnost onomatopeje u njegovoj poeziji. U odnosu na izvorni tekst, Vitezova interpretacija Katančićeva djela postaje bogatija. Iako, prema Zalaru, koristi glagol "íci", koji nije onomatopejski, kroz ponavljanje i složenice Vitez postiže snažniji efekt oponašanja ptičjeg glasa nego što bi to postigao korištenjem pravih onomatopejskih riječi (Zalar prema Bacalja, 2013:61).

Vitez koristi onomatopeju u svojim radovima kako bi oživio zvukove prirode, životinjskog svijeta i dječjih igara, čime uspijeva prenijeti iskustva svog djetinjstva u malom slavonskom selu. Ova tehnika pomaže mu da stvori zvučne slike, poput pjeva ptica ili šuma vjetra, što omogućava da se čitatelji povežu s njegovim doživljajem svijeta (Vitez).

Vitez ne slijedi doslovno stare stilove kao što je to radio Kuten, niti se potpuno oslanja na linearnu modu koju je Kuten koristio. Ipak, Vitez zadržava esenciju Kutenovih pjesama, njihovu iskrenost, jednostavnost i autentičnost, ali ih prilagođava vlastitom stilu. Kuten je bio daleki prethodnik Viteza i pjesnik slične prirode, no nažalost, njegov rad nije bio dovoljno prepoznat ili cijenjen u hrvatskoj dječjoj poeziji (Crnković & Težak, 2002:195).

Grigor Vitez je bio pionir u povezivanju hrvatske dječje poezije s dosezima svjetske književnosti. Uspio je staviti dječju poeziju na istu razinu kao i onu za odrasle, što nije bilo jednostavno, s obzirom na dotadašnju sklonost dječje literature prema moraliziranju. Danas mladi čitatelji s radošću upoznaju njegovog Antuntuna, svjedoče hodajućim i govorećim stablima, te uživaju u pticama koje lete iz slavonskih polja njegovog djetinjstva (Zalar, 2002:5).

Kao što je već spomenuto, hrvatska književnost obuhvaća period od otprilike sto pedeset godina, u kojem su različite književne vrste postupno dostizale vrhunac svoje umjetničke zrelosti, no prema Majhutu, razvoj hrvatske dječje književnosti započinje već 1527., a intenzivnije se razvijala krajem 19. stoljeća. On ističe da je književnost za djecu u Hrvatskoj počela oblikovati i razvijati se u sklopu nacionalnog preporoda. Prvi organizirani pokušaji stvaranja književnih djela za djecu povezani su s radom narodnih preporoditelja i pojavom dječjih časopisa iz tog razdoblja (Majhut B., 2015:189 -193).

Ako se uzmu u obzir specifični elementi njenog razvoja, uključujući razvoj glavnih književnih formi, dugotrajne napore za institucionalno priznanje te afirmaciju istaknutih književnika, može se podijeliti u četiri glavna razdoblja (po djelima i glavnim predstavnicima):

1. od Malog tobolca do Hlapića (doba Ivana Filipovića)
2. od Hlapića od Družbe Pere Kvržice (doba Ivane Brlić-Mažuranić)
3. od Pere Kvržice do Prepelice (Lovrakovo doba)
4. od Prepelice (doba Grigora Viteza) (Crnković & Težak, 2002: 124-125).

Grigor Vitez pokrenuo je 1951. godine časopis *Radost* koji nastavlja tradiciju *Smilja* koji je prestao izlaziti 1945. godine (Crnković, 2002:146).

Grigor Vitez bio je urednik zbirke *Pod sunčanim stazama* Zlate Kolarić Kišur koja je objavljena 1951. godine, pet godina prije njegova poznatog djela *Prepelica*. Ova zbirka Zlate Kolarić-Kišur sadrži pjesme koje se bave temama poput pionira i izgradnje, ali ono što je posebno zanimljivo je veliki broj pjesama o pticama, kao što su *Golubica i sova*, *Strina roda*, *Ševina pjesma*, i *Nezgode vrapca Čivka u dvanaestercu*. Zbirka se odlikuje i korištenjem onomatopeje u pjesmama poput *Golubica i sova* i *Strina roda*. Također, pjesme često sadrže dijaloge između ptičjih i životinjskih majki i njihove djece, uz prisutnost humora i elemenata nonsensa. Ovi elementi nonsensa temelje se na pučkoj tradiciji, dok pjesme kao što su *Pričaj mi bako* i *Vrijedni mravi* pokazuju igru riječima (Crnković & Težak, 2002:378). Upravo ovo navodi Crnković, zbirka Zlate Kolarić-Kišur kao: „bitne za konstituiranje osebujne i velike Vitezove poezije” (Crnković & Težak, 2002:378).

Grigor Vitez u pjesmama *Prepelica* i *Ševina jutarnja pjesma* prikazuje ptice u njihovom prirodnom staništu, pri čemu im daje ljudske osobine, čime unosi vedrinu i igru u svoje stihove. Hranjec ističe da je Vitez kroz svoju poeziju uspješno spojio te dvije karakteristike, što je postalo prepoznatljivo za suvremenu dječju književnost. Pjesnikov djetinji doživljaj prirode, inspiriran slavonskim šumama i livadama, prožima njegove stihove, u kojima životinjski svijet postaje sredstvo izražavanja djetinje radosti i razigranosti. Batinić naglašava da su ptice pjevice čest motiv u dječjoj poeziji jer predstavljaju simbol slobode, a djeci se kroz pjesme sugerira da ptice ne treba loviti niti zatvarati (Markuš, 2021: 19-20).

U pjesmi *Prepelica*, prepelica je opisana u polju zrelog žita, a dobiva glas kako bi izrazila osjećaj trenutka:

„Pjeva ptica

Prepelica:

– Dan je vruć,

Pućpuruć!“ (Vitez, 2008: 25)

Slično tome, u pjesmi *Ševina jutarnja pjesma*, ševa se izražava kroz veselu pjesmu:

„Ponijet ću tamburicu

Tamburicu

Tamburicu

Tamburicu

Sipat ću zvonca dolje,

zelenim žutim i morim beskrajnim poljem”. (Vitez, 2008:21)

Vitez postiže ritmičnost i razigranost kroz rimu i izbor riječi, što stvara vedru i poletnu atmosferu u njegovim pjesmama (Markuš, 2021:19-20).

Zlata Kolarić-Kišur prvi put je unijela nonsensne stihove o mravljnoj smočnici u svoju priču *Zimska priča* iz 1950. godine. Kasnije je te iste stihove uključila u svoju zbirku *Vrijedni mravi* objavljenu sljedeće godine, gdje mravi u svojoj smočnici imaju (Crnković & Težak, 2002:378):

“...Nadjvene rogove od puža,

kiseljene glavice od žira,

Usoljena krila od leptira,

slanine i sušena rebarca

Od mušice i tustog komarca...” (Kolarić-Kišur, 2002:378)

Vitezove pjesme često sadrže nonsensne dosjetke, koje podsjećaju na razgovore između životinja i ptica u radovima Zlate Kolarić-Kišur. Iako je Kolarić-Kišur poznata po skromnom opusu, a Vitez po velikim djelima, oboje pokazuju fascinaciju svijetom ptica (Crnković & Težak, 2002:378).

Crnković i Težak ističu kako Kozarčaninova pjesma *Sviram u sviralu* usmjerava čitatelja prema prirodi i predznak je za Vitezovu pjesmu *Svirala od vrbe*. Iako su obje namijenjene djeci i jednostavnije od Matoševih soneta poput *Maćuhica* i *Đurđice*, zrače sličnom estetskom vrijednošću. Kozarčaninove pjesme o prirodi, iako dojmljive i prepoznatljive, sve se više udaljavaju od uobičajene dječje poezije i zahtijevaju dublje razumijevanje. Njegova pjesma *Umiranje ljeta* objavljena je 1931. godine u časopisu *Vrelo* (Crnković & Težak, 2002:381):

“Večeras umire ljeto. Od tuge zelene trave

Spustiše krotko do zemlje svoje ponosne glave.

U sumrak nad našim brdom sunce žalosno gasne

Zatvara cvijeće oči o kapi rose jasne...” (Kozarčanin, 2002:381)

Grigor Vitez je otpočetak pjesnik prirode kao navedeni prethodnici. Također pisao stihove za slikovnice poput *Vesele zamke*, *Medvjed kao pandur*, *Dva pijetla*, *Tko će s nama u šumicu*, *Životinje spavaju i Maksimir*. Prevodio je dječju poeziju s drugih jezika i sastavio zbirku *Četiri vjetra* (1968) koja donosi izbor strane dječje poezije. Uz to, njegov opus za djecu uključuje knjigu proze *Bajka o glinenoj ptici i druge bajke i priče* (1964) i igrokaz *Plava boja snijega*. Povremeno je pisao i kritičke članke o dječjoj poeziji u časopisima (Zalar, 1994:85).

Pojava dječje moderne književnosti u Hrvatskoj najviše se povezuje s autorima poput Ivana Kušana, Milivoja Matošeca i Grigora Viteza. Ovi pisci su svojim djelima prekinuli s rigidnim normama koje su prethodno dominirale književnošću za odrasle. Kušanov roman "Uzbuna na Zelenom Vrhu" objavljen je 1956. godine, dok su Vitez i Matošec iste godine predstavili svoje radove, odnosno zbirku pjesama "Prepelica" i "Tragom broskog dnevnika" (Hranjec, 2014:8-9).

Grigor Vitez, kao jedan od autora dječje moderne književnosti, ostao je vjeran svom ruralnom okruženju i usredotočenosti na stih. Njegov rad afirmira novu poetiku i poetsku igru, ali ne zanemaruje osnovnu funkciju teksta. Vitez je poznat po tome što je u svojoj poeziji kombinirao igru riječi s obrazovnim i moralnim porukama, primjerice kroz humoristične stihove poput onih o vrstama luka, koji na duhovit način prenose pouke i vrijednosti. Njegova sposobnost da spoji estetske inovacije s obrazovnim ciljevima čini ga važnim predstavnikom moderne dječje književnosti u Hrvatskoj (Hranjec, 2014:9).

Tako u pjesmi vrste luka igra se riječima:

- *Koje vrste luka znaš?*

- *Crveni luk / Bijeli luk / Crni luk / Poriluk / Pratiluk / Komšiluk (...)*

- *A koji je luk najljući?*

- *Bezobrazluk. (Vrste luka). (Grigor Vitez, 1989:25)*

Pjesma *Lastavica* na jednostavan način prenosi važne poruke o promjenama i novim počecima, koristeći lastavicu kao simbol proljeća. Odgovori poput putovanja avionom, potiču dječju maštu i kreativno razmišljanje.

Slijede pjesme *Lastavica* i *Nema za mačke škole* iz Vitezove zbirke *Izabrane pjesme*.

Lastavica

“Lastavice, gdje si bila? U dalekom svijetu

A što si nam donijela? Proljeće na repu.

A kako si putivala? U kabini aviona.

Koliko te put stajao? Oko dva-tri miliona.

Gdje ćeš sad stanovati? Tu pod krovom.

Jel u onom starom stanu?

Ne, u novom.”

(Vitez, 1977: 26).

Kutenove pjesme često pokazuju utjecaj na Vitezovu poeziju kroz različite intertekstualne aspekte. Na primjer, pjesma *Miš u školi* od Kutena, gdje miš odlazi u školu da pretražuje školske torbe u potrazi za hranom, može se usporediti s Vitezovom *Nema za mačke škole*, u kojoj mačka želi pohadati školu. Obe pjesme sadrže dijaloge: kod Kutena između učenika i njegove majke, dok kod Viteza dijalog vodi učenica Mira s mačkom. Slične intertekstualne paralele mogu se također vidjeti u pjesmama *Majka i sin* i *Nema za mačke škole* (Bacalja, 2013:64).

Nema za mačke škole

“Kamo ćeš s torbom? Upita Miru mačka.

U školu! Đak sam!

Ovo je torba đ a č k a !

I ja bih s tobom! Mačkine oči mole.

Ne možeš draga. Nema za mačke škole,

Mački je dosta da zna presti, da zna loviti

Da zna jesti, da se zna verati i da mijauče.

A to sve mačke kod kuće nauče.”

(Vitez, 1977:12)

Stihovi Grigora Viteza ističu se svojom jednostavnošću i neposrednošću. U pjesmi *Nema za mačke škole*, koja je oblikovana kao dijalog, mačka traži od Mire da je povede u školu. Mira joj objašnjava da mačke mogu sve što im treba naučiti kod kuće.

Pjesma *Ptičja pjevanika* privlači pažnju zahvaljujući svojoj igri zvukova i nonsensu, što joj daje posebnu originalnost (Batinić, 2013:83). Kako ističe Batinić “ptice su se nazobale slova ispalih iz knjiga koja je pala s krova, pa sad:

“Ćurlicu i cvrkuću, čuviću i žvrgolje i živkaju,

ćućore, civkaju, pište, žvrlje, cilići, pijuću, cijuću,

žuborkaju, ćućorkaju, pirikaju, cikiraju, piskutaju,

cijukaju, cvrljuguju, švrljuguju, ćirlikaju, grljukaju, fićkuju, biglišu”(...) (Vitez prema Batinić, 2013:83).

Pjesma *Ptičja pjevanka* može se usporediti s Krunoslavom Kutenom i njegovom pjesmom *Gozba domaće peradi* zbog njihove zajedničke upotrebe zvučne igre i onomatopeje. U *Ptičjoj pjevanki*, ptice su prikazane kako "jedu" slova iz knjige i zatim proizvode razne zvukove, kao što su "ćuviću" i "žvrgolje", stvarajući veselu i živopisnu scenu.

Vitezova pjesma oblikovana je kroz stihove i rime koje odgovaraju dječjem svijetu, dok istovremeno odražava pedagoške, religijske i konvencionalne vrijednosti. Pjesma se stoga uklapa u okvir koji balansira između dječje prikladnosti i određenih društvenih normi (Hameršak & Zima, 2015:298):

“Dobro jutro gospo patko! Kako ste mi spali?

Hvala dobro! Kako suprug kako vaši mali?

Hvala Bogu, sve je zdravo

Mi stari i mladi! A molim vas, kuda ćete u takvoj paradi...” (Pogačić, 1906:7)

Dijete i dječje iskustvo u staroj dječjoj poeziji često se promatraju kroz dionizijsku prizmu kao u primjeru pjesme M. Pogačić, koja naglašava potrebu za stalnim usmjeravanjem, nadzorom i, ponekad, kažnjavanjem. Ovo se primjećuje čak i kada dijete pokazuje svoju simpatičnu, slatku i nepredvidivu prirodu. U okviru ovog koncepta, dječja poezija se izražava kroz stihove i rime, stvarajući strukturu koja je u velikoj mjeri neprohodna za različite ideje. Ova poezija se bavi temama koje su pedagoške, kršćanske i religijske, a istovremeno je prilagođena potrebama djeteta (Hameršak & Zima, 2015:298-299).

Ivo Zalar opisuje Vitezovu poeziju kroz prizmu njezine inovativnosti i zvučnih figura, uz naglasak na depedagogizaciju i igru u poeziji. On također ističe humanističku dimenziju koja prožima Vitezovo djelo.

Zalar koristi slike poput razbijanja starih, rigidnih poetika i metafore oslobađanja i revolucije kako bi prikazao Vitezovu pristup poeziji (Hameršak & Zima, 2015:300).

Slijedi dio pjesme iz zbirke Vitezove poezije koju je priredila D. Zalar, *Nevidljive ptice* (Zalar, 2002).

Medvjed razmišlja

“Kraj vode sjedi medvjed mrk, puši lulu i gladi brk,

I razmišlja po čitav dan: - zašto ribe ne izlaze van?

Zašto kruške tako sporo zore? Zašto se pčele tako ljuto bore,

A prave tako sladak med? Baš je čudan na tom svijetu red.

Grigor Vitez uspješno koristi jednostavan jezik i slikovite prikaze za istraživanje tema unutarnjeg svijeta. Koristeći metafora i živopisnih slika, pjesma omogućuje da se upuste u medvjedova razmišljanja o sebi i promjenama.

U djelima hrvatskih pjesnika za djecu, životinje su česti motivi koji služe za prenošenje dubokih poruka. U poglavlju *Mačak na krovu*, Grigor Vitez koristi slike životinja koje sanjaju kao djeca, brinu o svojoj djeci s pažnjom i njegu, te uživaju u jednostavnim radostima poput igre u blatu i kiši. Ovim prikazima, Vitez pokazuje kako se njegovi likovi trude uskladiti sa prirodnim svijetom oko sebe (Zalar, 2002:12).

Za suvremenog pjesnika koji piše za djecu, najbitnije je usvojiti perspektivu djeteta, bez obzira na to dolazi li inspiracija iz vlastitog djetinjstva ili iz drugih izvora. Ono što je najvažnije nije samo podrijetlo inspiracije, već kako se ona manifestira u konačnom djelu. Stoga, postati istinski dječji pjesnik zahtijeva značajnu vještinu i kreativnost, što je često složenije nego pisati za odraslu publiku koja već posjeduje životno iskustvo (Hranjec, 2006:27).

Svaki pjesnik nastavlja prethodnu tradiciju, ali također istražuje i otkriva nove dimenzije. Grigor Vitez je započeo igru maštom u hrvatskoj dječjoj poeziji, dok je Balog ovu igru unaprijedio, kreativno koristeći riječi. U njegovim djelima, riječi postaju ključni elementi, znakovi zadržavaju svoja osnovna značenja, a značenja se razvijaju i povezuju s različitim asocijacijama (Hranjec, 2006: 112).

A D. Zalar ističe Viteza: "kao pisca uvijek na strani djeteta, a kao čovjeka spremnog da se nasmije i onda kad mu je najteže." (Zalar, 2002:7).

U dječjoj poeziji, prikazi životinja omogućuju djeci da se povežu s likovima koji odražavaju različite ljudske osobine i osjećaje. Kroz te životinjske likove, djeca mogu bolje razumjeti i izraziti vlastite emocije, poput straha, sreće ili tuge.

Jedan od najvažnijih elemenata dječje poezije je oponašanje zvukova koje proizvode životinje. Ove pjesme često služe različitim svrha: pružaju ritam, stvaraju zvučnu atmosferu i koriste zvukove prirode za imitaciju. Također, izražavaju različite emocije, privlače pažnju kroz igru i angažiraju više osjetila. Tematski, dječje pjesme ne fokusiraju se samo na dijete, već na njegovu interakciju sa svijetom i način na koji dijete prihvaća i usvaja to okruženje (Batinić, 2013:60-61).

Grigor Vitez je ušao u svijet hrvatske dječje poezije i pučke književnosti, temeljito proučivši njezine značajke i uključivši ih u svoje stvaralaštvo. Prilagodio je tradicionalne poetske pristupe kako bi djeci dočarao svijet djetinjstva, prirode i igre, naglašavajući jedinstvenu povezanost između djece i prirode (Bacalja, 2013:69).

4.4. Luko Paljetak

Luko Paljetak, koji je rođen 19. kolovoza 1943. u Dubrovniku, a umro 12. svibnja 2024. u Zagrebu, bio je poznati autor i pjesnik za djecu. Luko Paljetak je stvorio brojne zbirke pjesama za djecu, uključujući *Miševi i mačke naglavačke* (1973), *Slastičar orangutan* (1982), *Ledomat-tata* (1985), *Roda u drugom stanju* (1988), *Lavice na kavici* (1990), *Izabrane pjesme za djecu* (1997), *Slon na balkonu* (1998) i dr. U njegovim pjesmama za djecu dolazi do izražaja razigrana i živopisna kombinacija motiva, uključujući životinje i razne likove koji su istovremeno antropomorfni i nepredvidivi, stvarajući tako jedinstven i zabavan svijet (Zagoda, 2016:126).

Također je prevodio pjesme s engleskog jezika i pisao uspješne lutkarske igre za djecu. Njegov opus za djecu uključuje i zbirku priča "Priče iz male sobe" (1990) (Zalar, 1994:228).

Iako se u Paljetkovoј dječjoj poeziji ponekad može primijetiti pretjerana rima ili poneki manje uspješan stih, zbirka *Miševi i mačke naglavačke* savršeno balansira ritam i prati dječji doživljaj svijeta (Zagoda, 2016:127).

“Jedna se mačka samo smijala i samo masne šale zbijala,

Samo se kesila samo se mijesila

Samo je vrištala samo je njištala...” (Paljetak, 1975:13)

Paljetkove pjesme ističu se narativnim stilom koji oživljava događaje s naglaskom na humanističke vrijednosti. Završetci stihova su obično bezazleni - mačka može nesvjesno pasti ili miš izgubiti rep, ali nasilje se uvijek izbjegava. Paljetak također briljira u stvaranju slikovitih novih riječi koje ne samo da obogaćuju pjesmu, već je čine zanimljivom i zabavnom za djecu (Zagoda, 2016:126).

Luko Paljetak primjenjuje stilističke tehnike slične Filipovićevim, ali u svom osebujnom izrazu. Paljetak oblikuje i organizira svoje pjesme, koristeći narativne i slikovite elemente koji odražavaju Filipovićev stil, no s vlastitim specifičnostima.

U zbirci *Miševi i mačke naglavačke* (1973), Paljetak kroz humoristične i šarolike pjesme istražuje odnose između miševa i mačaka, drukčije nego kod Filipovića.

Stonoga u trgovini

*“Stonogi jednoj, odjednom, usred ljeta
(kad u dućanu ima mnogo svijeta),
na pamet palo kupovati sandale!*

*Sve bi to bilo lako kad bi sve noge njoj
imale jednak broj, ali to nije baš tako.*

*Njoj samo prvih deset ima broj četrdeset,
dvadeset osam nogu, koliko vidjeti mogu,*

*ima broj pet i po, a zamislite samo još onih drugih sto!
Po redu kako koja svaka je drugog broja.*

*Ali što ja tu mogu, ja joj ih nisam krojio,
ja sam ih samo brojio i baš sam se oznojio.*

*Sedam je dana trgovac radio, bez prestanka je cipele vadio
i uopće se nije odmarao i kutije je samo otvarao
i cipele je samo brojio i kao nilski konj se znojio.*

*A stonoga je birala, birala, svaku je cipelu prstima dirala,
svaku je cipelu redom dotaknula, svaku je kutiju s police maknula.*

*Gospon je Stonožac sjeo na tronožac
i čitao je dnevne novine dok dođe kraj te kupovine.
Da znate samo što je sve radila! Na pod je svaku cipelu vadila,
neke je bacala, neke je lomila, a u dućanu rasla je gomila” (Paljetak, 1975: 33).*

Jedna od poznatijih pjesama iz ove zbirke *Miševi i mačke naglavačke* je *Jednu su mačku zvali Ica*.

Jednu su mačku zvali Ica

*“Jednu su mačku zvali Ica. Bila je prava gospođica i to se nadaleko znalo
jer njoj je samo bilo stalo da bude uvijek lijepa od glave pa do repa,
da ima vitak hod da živi a la mode.*

*Neprestano se puderirala neprestano se parfimirala pratila
svaki modni šiz pratila svaki TV-kviz pratila
svaki novi krik bila je vrlo, vrlo šik.*

*Ta mačka jednog je dana izišla iz svog stana
i otišla iz čista mira lc frizeru da se nafrizira,*

da bude cijela lijepa od glave pa do repa.

A taj je frizer bio miš i zvao se gospodin Riš,

i držao je »Salon za dame« u aveniji Polutame,

a imao je malu bradu i jedini je bio u gradu...” (Paljetak, 1975: 13)

Paljetak je značajan pisac hrvatske dječje poezije jer je uspio revitalizirati animalističku poeziju, dodajući joj svježinu i novu perspektivu. Također se ukazuje na to da životinje čine stalni motiv u književnosti, prisutne u svim vrstama i žanrovima. Životinje su postale središnja tema u dječjoj književnosti, kako u prozi tako i u poeziji. Smatra se da nije potrebno dodatno dokazivati koliko djeca vole životinje, koliko se emotivno povezuju s njima, te koliko uživaju u njihovom promatranju, igri i čitanju o njima. Dječji pjesnici su od samih početaka književnosti prepoznali ovu djecu fascinaciju i stoga su dugo stvarali pjesme koje uključuju životinjske likove (2016:51).

Pjesma *Zaljubljeni krokodil* iz zbirke *Slastičar orangutan* predstavlja primjer dječje poezije kroz upotrebu antropomorfizacije. U ovoj pjesmi, krokodil je prikazan s ljudskim osobinama, poput zaljubljenosti, što omogućava djeci da se poistovjete s njim i razumiju njegove emocionalne reakcije.

Zaljubljeni krokodil

“Jedan se krokodil strašno zaljubio, toliko da je pamet izgubio,

Malo je pjevao, malo je plakao, malo je plesao, malo je skakao,

Malo se mrštio, malo se smijao. Otad se svakog dana brijao,

Tri noći nije oka sklopio, toliko se od sreće topio

Da se jedanput čak i opio. I počeo je brže disati,

I počeo je pjesme pisati i ružičasta pisma duga

Kako ga muči prava tuga i prava radost u isto vrijeme,

I kako će mu procvasti tjeme, i kako mu je tijesan globus

A srce kao autobus...” (Paljetak, 1982)

Pjesma koristi jednostavan jezik i ritmičke stihove, što je karakteristično za dječju poeziju. Tematski, obrađuje jedinstveni osjećaj zaljubljenosti na način koji je djeci razumljiv i zabavan. Tim putem djeca mogu istražiti složene emocije kroz fantaziju i igru.

Paljetakova namjera bila je prikazati da su osjećaji, poput ljubavi, jedinstveni i mogu se izraziti kroz različite likove, uključujući životinje. Kroz humor i kreativnu interpretaciju, autor pomaže djeci da bolje razumiju vlastite emocije i razviju emocionalnu inteligenciju. U pjesmi *Zaljubljeni krokodil*, životinja služi kao sredstvo za prikazivanje i istraživanje ljudskih osjećaja na način koji je pristupačan i zanimljiv djeci.

Luko Paljetak spada među najplodnije pjesnike današnje hrvatske književnosti, s neupitnim značajem u hrvatskom pjesništvu. Kao autor više od dvadeset zbirki poezije, te kao književni prevoditelj, dramski pisac, esejist i kritičar (Bakija, 2002:287).

Paljetak se ističe kao izuzetno svestran pisac koji je doprinio svim književnim vrstama, ali je posebno značajan u suvremenom hrvatskom pjesništvu. Njegova poezija je prepoznatljiva po svojoj originalnosti, bogatom jeziku i vladanju rimovanim i nerimovanim stihovima. Njegov rad je otvorio nove mogućnosti u modernoj hrvatskoj književnosti, donoseći posebne autorske osobine. Najbitnija značajka Paljetkove poezije je njegova sposobnost da istražuje različite teme s neiscrpnom kreativnom energijom (Bešlić, 2018:163).

Iako Paljetak u svojoj poeziji slavi radost života, taj entuzijazam ne stvara proturječje. Njegovi likovi, baš kao i čitatelji, imaju stalni pristup tri ključne komponente: ljubavi, smijehu i umjetnosti, koje su dostupne čak i u najizazovnijim trenucima, ovisno o njihovom izboru. Paljetkova sklonost smijehu omogućava mu da se transformira iz melankoličnog tonova u satiričara (Horvat, 2001:214).

Njegova satira može se usmjeriti na osobne nedostatke, odnose između muškaraca i žena, ili na društvo koje je posljednjih godina nudilo obilje materijala za kritiku. Paljetak uspijeva spojiti djetinju naivnost s jasnovidnošću u svojoj satiri, prepoznajući i zanemarujući složenosti problema s velikom osjetljivošću i jednostavnošću. Tajna njegove satire leži u njegovoj sposobnosti da poveže naizgled nespojive elemente na način koji iznenađuje i fascinira (Horvat, 2001:214).

Paljetak pokazuje dva lica u svojoj umjetnosti. Nije poput Janusa, koji je gledao u različitim smjerovima, već se može usporediti s Villonom ili Pannoniusom, koji su kroz svoje ljubavne

elegije i epigrame izražavali složene osjećaje. Kombinirati dječju naivnost s dubokom satiričnom analizom ili spojiti lirsku tugu sa smijehom, što može utjecati na platonske užitke, vrlo je izazovno. Ipak, Paljetak je uspio: njegove drame su skladne i prirodne, bez unutarnjih sukoba osim ako ih autor nije namjerno uveo, a različiti elementi u njegovim djelima skladno funkcioniraju zajedno, ostvarujući željeni učinak (Horvat, 2001:215).

Cjelokupno pjesništvo ovog autora gradi se na malim svakodnevnim slikama i bogatom kulturnom naslijeđu stare dubrovačke i hrvatske poezije. Prema Tonku Maroeviću, ono je "kombinacija osnovnog semantičkog kaosa i precizno oblikovanog poetičkog reda", koja istovremeno istražuje povijest hrvatskog stiha, od renesanse do modernih jezičnih stilova. U njegovim pjesmama osjeti se sve: prošlost, slikovite prikaze, jezične inovacije, suptilne aluzije, lirska zanesenost, neuhvatljiva igra i, najvažnije, radost stvaranja (Bakija, 2002:288).

Luko Paljetak je donio značajne inovacije i u lutkarsko kazalište, koristeći metafore i stilizaciju za stvaranje novih dimenzija u predstavi. Njegov rad uvodi lutke u različite interpretacije, što omogućava jedinstven pristup u spajanju fikcije i stvarnosti.

Kao 82-godišnjak, Nikola Tesla poslao je pismo djevojčici Polly, kćerki svog prijatelja, u kojem je bajkovito opisao svoje djetinjstvo. U pismu je prikazao kako je otkrio elektricitet dok je mačka na oblačan dan milovao. Paljetak ga je iskoristio kao simboličku osnovu u svojoj predstavi. U toj predstavi, Paljetak koristi kontrast između pozitivnih i negativnih elemenata: mačak simbolizira pozitivne karakteristike poput tajanstvenosti i mudrosti, dok gusak predstavlja negativne osobine kao što su glupost i neprijateljstvo. Ova suprotnost bitna je za razvoj dramske radnje i bajkovitog sadržaja. Paljetak na originalan način integrira autobiografske aspekte iz Teslinog djetinjstva, stvarajući spoj stvarnosti i fantazije u svojim lutkarskim predstavama (Vigato, 2018:177).

U lutkarskim predstavama često se susreću životinjski likovi koji odražavaju ljudske osobine ili arhetipove. Na primjer, lisice i vukovi često simboliziraju lukavstvo i prevaru, dok psi i konji predstavljaju odanost i hrabrost. Ova simbolika omogućava publici da se na dublji način poveže s pričom, prepoznajući vlastite emocije i iskustva kroz prizmu životinjskih likova.

Luko Paljetak je često unosio bajkovite elemente u svoje drame, kombinirajući vedar ton s izazivanjem ustaljenih normi, što je karakterističan dio njegova stvaralaštva. U *Bajci o kraljevima trešnjama*, osim tradicionalnih likova poput kralja i kraljice, pojavljuju se i poznati

likovi miš i mačka, zajedno s likovima glumaca koji dodaju metatekstualnu slojevitost. Paljetak je stvorio poseban dječji jezik, pojednostavljujući sve aspekte pjesničkog izraza. Dok je boravio u Zadru 1973. godine, napisao je već spomenutu zbirku *Miševi i mačke naglavačke* a u djelu *Nikola Tesla: priče iz djetinjstva*, umjesto poznatog sukoba između mačke i miša, pojavljuje sukob između mačke i gusana (Vigato, 2018:181).

U modernoj dječjoj poeziji rima ostaje prisutna, ali se metrička simetrija često zanemaruje. Umjesto toga, ritam se stvara kroz zvučne i morfološke stilske figure, prilagođene tematici pjesme (Hranjec, 2006:14).

“Jedna je mačka mnogo pila i nikad nije trijezna bila samo je cugala samo je šljokala samo je bumbidal samo je lokala” (Paljetak, 1973).

Luko Paljetak koristi jednostavan ritam i rime u dvostihu kako bi usporedio konjsko i ljudsko dijete, naglašavajući njihov zajednički osjećaj i bliskost.

U početku, dok je ždrijebe/ nestavno, baš poput tebe” (Batinić, 2013:84)

Tijekom života Luko Paljetak je izdao veliki broj zbirki pjesama, a neke od najpoznatijih su:

1. *Miševi i mačke naglavačke, 1973., 1975., 1980., 1984., 1986., 1994.*
2. *Slastičar orangutan, 1982*
3. *Ledomat tata, 1985.*
4. *Roda u drugom stanju, 1988.*
5. *Lavice na kavici, 1990.*
6. *Duhovi sa Strahurna, 1995.*
7. *Izabrane pjesme za djecu, 1996 (Paljetak, 2009)*

Luko Paljetak jedan je od najplodnijih pjesnika u suvremenom hrvatskom pjesništvu, a njegovo mjesto u hrvatskoj književnosti je neosporno. Autor je više od dvadeset pjesničkih zbirki, a osim toga, bavi se i književnim prevođenjem, pisanjem drama, esejistikom i književnom kritikom (Bakić, 2002: 287).

Paljetak je pjesnički optimist koji vjeruje u mogućnost ljubavi i sreće, često nalazeći te vrijednosti u naizgled sitnim detaljima. Njegovo pisanje oživljava slike starih dvoraca i salona, gdje su se kretale dame u krinolinama uz svoje kavalire. Kroz svoja djela, razgovara s poznatim

prethodnicima i sugrađanima, poput trubadura koji hoda svojim gradom i pjeva o njemu. Paljetak nije samo slavlja prošlosti; on je također inovativni stvaratelj vlastitog svijeta punog oblika i simbola, predstavljajući se kao majstor jezika i stihova, koji se bavi pitanjima izgubljene ljudskosti (Bakić, 2002:294).

5. ZAKLJUČAK

Djeca čitanjem uče puno zanimljivih stvari, poput komunikacije, jezika, gramatike, emocije, zabavne i poučne priče. Dokazano je da čitanje djetetu naglas pomaže njegovom cjelokupnom razvoju. Primjerice slikovnice otvaraju vrata u jedan sasvim novi svijet. Čitanje obogaćuje djetetov rječnik, utječe na sposobnost mašte i utječe na razvoj pažnje. Djeca lako uče kroz zabavne priče a to su svakako pjesme sa životinjama, kroz te pjesmice mogu učiti o različitim vrstama i njihovim osobinama. Isto tako djeca lako prihvaćaju i uče pjesme koje imaju pouke o prijateljstvu, ljubaznosti i drugim vrijednostima.

Animalistika u dječjoj poeziji je kao most koji spaja dječju maštu sa boljim razumijevanjem ljudskih karakteristika i međuljudskih odnosa. Priče i pjesme s životinjskim likovima često prenose važne moralne pouke. Djeca kroz te likove na jednostavan i pristupačan način mogu usvojiti vrijednosti poput prijateljstva, hrabrosti, poštenja i odgovornosti. Likovi životinja, koje često imaju osobine omogućuju djeci da razumiju za njih složenije pojmove. Uloga životinja u dječjoj poeziji ide dalje od toga. Djeca uče o ravnoteži u svijetu oko sebe, uče o važnosti okoliša i očuvanja ali i u svojoj ulozi u tom procesu. To su priče koje oblikuju njihov osjećaj odgovornosti prema svijetu, potičući ih da budu svjesni čuvari prirode, čak i u najranijim godinama. Životinje su često prikazane u neobičnim i maštovitim situacijama, gdje govore, ponašaju se kao ljudi ili žive u čarobnim svjetovima, što potiče njihovu maštu i kreativnost, otvarajući im prostor za razmišljanje izvan granica stvarnog svijeta.

Čitanje pjesama autora Ivana Filipovića, Krunoslava Kutena, Grigora Viteza i Luke Paljetka je zabavno, ali isto tako kroz njihove pjesme djeca mogu puno toga naučiti. Pjesme su im jednostavne, pune humora, potiču im maštu i kreativnost. Spomenuti autori stvarali su djela u kojima djeca mogu rasti, učiti i postajati bolji ljudi. Čitanje pjesama i priča o životinjama oblikuje djetetovu maštu, učeći kroz ove pjesme i priče, djeca usvajaju i riječi i rime, ali i vrijednosti koje će ih pratiti cijelog života. Ovi autori su značajno pridonjeli hrvatskoj književnosti.

U hrvatskoj dječjoj književnosti, pristup animalistici tijekom vremena se značajno mijenjao. Filipović je u svojim djelima naglašavao didaktičku ulogu životinja, koje služe kao simboli razumljive djeci i povezane s moralnim porukama. Filipović je vjerovao da životinje mogu prenijeti važne vrijednosti i ponašanja koja su značajna za razvoj djece. Ivan Filipović je autor koji je uvelike doprinio stvaranju temelja hrvatske dječje književnosti. Njegov doprinos bio je

ključan za razvoj dječje poezije u Hrvatskoj, posebno u pogledu obrazovnog aspekta i naglašavanja moralnih vrijednosti, što su bili prepoznatljivi elementi rane dječje književnosti. Njegovi prikazi životinja često su služili kao metafore za različite ljudske osobine, kako bi se djeci kroz primjere ukazalo na ispravno i pogrešno ponašanje. Životinje su ovdje jasno podijeljene na pozitivne i negativne likove, nositelje moralnih pouka.

Krunoslav Kuten unosi promjene u način na koji se životinje prikazuju, čineći ih realističnijima i bližima prirodi. Krunoslav Kuten donosi svježinu u hrvatsku dječju poeziju svojim inovativnim pristupom prikazivanju životinja u kojem se posebno ističe onomatopeja. Njegova djela, kao što su “Gostba domaće peradi” i “Zbor kukaca”, zadržavaju didaktički karakter, ali istovremeno omogućuju životinjama da postanu simboli jednostavnosti. Njegova poezija zadržava odgojni aspekt, ali životinje postaju simboli jednostavnih, čistih vrijednosti. Krunoslav Kuten zauzima važno mjesto u hrvatskoj dječjoj poeziji, osobito u kontekstu intertekstualnih veza s Grigorom Vitezom. Kutenova djela dijele mnoge sličnosti s kasnije Vitezovim, uključujući elemente igre riječima, nonsensne strukture i motive prirode. Iako također djeluje u razdoblju u kojem su životinje često korištene u didaktičke svrhe, počinje uvoditi živopisnije prikaze prirode. Kuten prije Viteza koristi osobiti ritam, zvučne igre i igru u svojoj poeziji, što je čini privlačnom za djecu dok pruža dublje značenje. Vitez nastavlja Kutenovu poetiku, ali sa svojim jedinstvenim pristupom, uključujući ubrzane prikaze godišnjih doba i humoristične elemente.

Grigor Vitez označava ključnu prekretnicu u animalistici. U njegovim pjesmama, životinje prestaju biti samo didaktički alati i postaju nositelji složenijih emocija i ljudskih iskustava. Vitez koristi životinje kao sredstva za izražavanje unutarnjih osjećaja i maštovitih svjetova, čime se njegova poezija osnažuje. Paljetak se distancira od tradicionalnih moralnih pouka, stvarajući prostor za igru i kreativnost, što djeci omogućuje istraživanje svijeta životinja na novi, slobodniji način. Grigor Vitez je oblikovao dječju poeziju u Hrvatskoj kroz spajanje klasičnih elemenata s inovativnim pristupima. Dok je nastavio tradiciju autora poput Dragutina Domjanića i Ivane Brlić-Mažuranić, Vitez je donio perspektive koje ističu vezu djece s prirodom i igrom.

S dolaskom Grigora Viteza, uloga životinja u dječjoj književnosti doživljava značajne promjene. U njegovim pjesmama, životinje više nisu samo alati za prenošenje strogih pouka. Umjesto toga, one počinju predstavljati dublje emocije i ljudska iskustva, čime se otvaraju prema kompleksnijem načinu izražavanja. Njegovo stvaralaštvo odlikuje se bogatstvom

ritmičkih i zvukovnih pokušaja, zajedno s elementima nonsensa, što je unaprijedilo dječju književnost. Vitezova upotreba jezika i humora oslanja se na prethodnike, ali i širi opsege dječje poezije prema modernim temama i stilovima.

Luko Paljetak, često se uspoređuje s Grigorom Vitezom zbog svojih sličnih pristupa dječjoj poeziji. Poznat po svojoj igri s jezikom i inovativnim tehnikama, Paljetak nastavlja tradiciju koju je Vitez postavio, njegov rad dodaje novu važnost hrvatskoj dječjoj poeziji, zadržavajući Vitezovu sklonost humoru, nonsensu i igri riječima, ali u vlastitoj interpretaciji. Kako ističe Hranjec Paljetak se fokusira na slobodu izražavanja i imaginacije, služi se igrom riječi i neobičnim izrazima kako bi njegovi stihovi bili živahni i zabavni. Umjesto da ponavlja iste rime, neprestano izmišlja nove, što poeziji daje istinski humor, a izbjegava dosadu i jednoličnost (Hranjec, 2004: 215): “Miševi i mačke naglavačke doista su jedan od “zaglavnih kamena” hrvatske dječje književnosti”. Paljetak unosi novinu u prikaz životinjskih motiva tako što osvježava stare teme. Umjesto tradicionalnog mačjeg mijaukanja, daje im zaigran, suvremen i nov ton, čime mijenja uobičajeni pristup i donosi nešto potpuno drugačije (Hranjec, 2004:215).

Oba autora doprinose razumijevanju razvoja dječje književnosti kroz različite epohe, s Vitezom kao ključnom poveznicom između ranijih i novijih stilskih pravaca u dječjoj poeziji.

Životinje u dječjoj književnosti, često igraju glavnu ulogu kao most između mašte i stvarnosti. Djeca kroz životinje uče o prijateljstvu, emocijama i svijetu oko sebe. Autori im često dodaju ljudske osobine ili ih prikazuju u njihovom prirodnom okruženju, stvarajući priče koje potiču empatiju i razumijevanje. Kroz personifikaciju prepoznaju ljudske uloge, vrline i dr. Životinje u književnosti, u dječjoj poeziji nisu samo simboli ili elementi, već su nositelji priče koji djeci omogućuju da bolje razumiju vlastite emocije, stvore empatiju, da razumiju društvene odnose, da razvijaju sposobnosti kreativnog razmišljanja, igru maštu... Autori poput Ivana Filipović, Krunoslava Kutena, Grigora Viteza i Luka Paljetka uključuju životinje u svojim djelima i predstavljaju ih na način da ona imaju svoje živote, svoje potrebe i želje.

Dječja poezija se kontinuirano prilagođava promjenama u društvu, a spomenuti autori težili su povezivanju prirode, a naglasak je bio na važnosti empatije prema drugim živim bićima. Dječja poezija nije samo umjetnost, već dinamična i fleksibilna forma koja se neprekidno prilagođava i raste. Kroz svoju sposobnost da reagira na promjene u svijetu djece, ona osigurava da ostane bitan resurs za razvoj, inspiraciju i edukaciju.

Razvoj dječje poezije u hrvatskoj književnosti pokazuje jasnu promjenu kroz vrijeme. U početku su životinje imale didaktičku ulogu, prenoseći moralne lekcije i pouke djeci. Danas su prikazi životinja složeniji i simboličniji, često koristeći životinje za izražavanje emocija i dubljih poruka.

6. LITERATURA

Knjige:

1. Bacalja, R. (2013.). *Grigor Vitez u intertekstu hrvatske dječje poezije: Pregledni rad*. UDK 821.163.42.09-93.
2. Batinić, A. (2013). *U carstvu životinja: Animalističko čitanje hrvatskih dječjih časopisa*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada - Filozofski fakultet, Periodica Croatica.
3. Crnković, M., & Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti (od početka do 1955.)*. Zagreb: Znanje.
4. Hameršak, M., & Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam International.
5. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Hranjec, S. (2004). *Hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga; Grafički zavod Hrvatske.
7. Krunoslav Kuten i drugi (1988). *Stari Sat*, Zagreb
8. Marjanić, S., & Zaradija Kiš, A. (2012). *Književna životinja: Kulturni bestijarij II. dio*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
9. Marijanović, S. (1994). *Matija Petar Katančić*. Erasmus naklada.
10. Paljetak, L. (2016). *Miševi i mačke naglavačke*. Zagreb: Znanje.
11. Vitez, G. (2002). *Nevidljive ptice* (priredila D. Zalar). Zagreb: Mozaik knjiga. (Biblioteka Zlatna lađa).
12. Zalar, I. (1994). *Antologija hrvatske dječje poezije*. Zagreb: Školska knjiga. (I. izdanje).

Elektronični izvori:

1. Bakija, A. 2002. *Luko Paljetak: Pjesnik i književni stvaratelj*. [URL: https://hrcak.srce.hr/file/18018](https://hrcak.srce.hr/file/18018) (pristupljeno 5. kolovoza 2024.)
2. Bakić, K. (2003). *Luko Paljetak - poeta ludens hrvatskog pjesništva*. *Anali Dubrovnika*, 41, 287-295. URL: [00 arak.QXD \(srce.hr\)](https://hrcak.srce.hr/file/00arak.QXD) (pristupljeno 1. listopada 2024.)
3. Bešlić, M. 2018. *Luko Paljetak: Luko s ovoga i onoga svijeta*. [URL: https://hrcak.srce.hr/file/318899](https://hrcak.srce.hr/file/318899) (pristupljeno 8. kolovoza 2024.)

4. Berta, M. & Stepanić, T. 2014. *Krunoslav Kuten i njegovo pjesničko stvaralaštvo: Dječja i prigodničarska poezija*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/195580> (pristupljeno 20. srpnja 2024.)
5. Berta, N., & Stepanić, L. (2014). Krunoslav Kuten – zaboravljeni i izmijenjeni radovi. *Libri et liberi*, 3(2), 321-325. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/132493> (pristupljeno 13. listopada 2024).
6. Bešlić, M. 2018. *Luko Paljetak: Tematska i stilska raznolikost u suvremenom hrvatskom pjesništvu*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/318899> (pristupljeno 26. srpnja 2024.)
7. Dewitz, A., & Kobešćak, S. (2009, 15. lipnja). Tvrđoglavi Janko Raščupanko. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/hr/tvrđoglavi-janko-ra%C5%A1%C4%8Dupanko/a-4328822>
8. Filipović, I., Varjačić, L., Milaković, J., Harambašić, A., Kuten, K., Jeretov, R. K., Pogačić, M., & Brlić-Mažuranić, I. (2017). *Stari hrvatski dječja poezija*. Sedam mora. <https://sedammora.com/wp-content/uploads/2017/03/kolaz-starijih-pjesnika.pdf> (pristupljeno 13. listopada 2024).
9. Gass, W. H. 2021. *Looking at Animals: Creative Writing as Preservation in Animal Poetry*. National Association of Writers in Education. URL: <https://www.nawe.co.uk/looking-at-animals-creative-writing-preservation-animal-poetry> (pristupljeno 13. srpnja 2024).
10. Horvat, B. 2001. *Snovi i satire: Luko Paljetak u modernom kontekstu*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/278615> (pristupljeno 12. kolovoza 2024).
11. Hranjec, S. 2014. *Razine divergencije između modernosti i pouke u dječjoj književnosti*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/40168> (pristupljeno 20. srpnja 2024).
12. Kuten, K. (2022). *Krunoslav Kuten: Kratki pregled života i djela*. [PDF]. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/195609> (pristupljeno 28. rujna 2024).
13. Jelkić, M. 2008. *Od Gustava Krkleca djeci: Poezija i njezina interpretacija*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/40740> (pristupljeno 03. srpnja 2024.)
14. Jelkić, M. 2008. *Od Gustava Krkleca djeci: Poezija i njezina interpretacija*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/40740> (pristupljeno 16. kolovoza 2024.)
15. Lakatoš, I. 2017. *Povezanost djece i životinja: Uloga u razvoju i komunikaciji*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/300277> (pristupljeno 10. srpnja 2024.)
16. Lakatoš, I. 2017. *Utjecaj životinja na razvoj djece: Kognitivni i emocionalni aspekti*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/300277> (pristupljeno 06. srpnja 2024.)

17. Majhut, B. (2008). *Periodizacija hrvatske dječje književnosti i književnosti za mladež od 1919. Kolo*, 3. Matica hrvatska. URL: <https://www.matica.hr> (pristupljeno: 5 rujna 2024).
18. Majhut, B. (2015). Treba li nam nova povijest hrvatske dječje književnosti? *Fluminensia*, 27(1), 189-202. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/207627> (pristupljeno: 7 rujna 2024).
19. Markuš, K. (2021). *Animalistika u dječjoj književnosti* (Diplomski rad). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:191306> (pristupljeno: 30. rujna 2024).
20. Mik, S. 2016. *Dječja poezija Luke Paljetka*. Diplomski rad. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. URL: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri:1320> (pristupljeno 1. kolovoza 2024.)
21. Paljetak, L. (2009). *Izbor iz poezije*. Kul-tim. URL: <https://www.kul-tim.net/30/09/2009/poezija/luko-paljetak-izbor-iz-poezije/> (pristupljeno 21. listopada 2024).
22. Paljetak, L. 2021. *Looking at Animals: Creative Writing as Preservation in Animal Poetry*. National Association of Writers in Education. URL: <https://www.nawe.co.uk/looking-at-animals-creative-writing-preservation-animal-poetry> (pristupljeno 13. srpnja 2024.)
23. Paljetak, L. (n.d.). *Miševi i mačke naopako*. Retrieved from https://hrlektire.com/wp-content/uploads/2018/09/paljetak_misevi_i_macke_naopacke.pdf#:~:text=LUKO%20PA%20LJE%20TAK.%20Tisak:%20OOUR%20Tiskara,%20mehanografija%20i%20galanterija (pristupljeno 1. listopada 2024).
24. Perić, J. 2012. *Balogovo blago: pjesništvo Zvonimira Baloga*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/148100> (pristupljeno 26. srpnja 2024.)
25. Pjesmice za djecu. (n.d.). *Stonoga u trgovini*. Lukin portal za djecu. Preuzeto s <https://pjesmicezadjecu.com>
26. Rovčanić, L. (2023). *Uloga ptice u pjesništvu Danijela Dragojevića* (Diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:207760> (pristupljeno 28. rujna 2024).
27. Srijem, I. (2015). Prikaz suvremenih dječjih romana. *Djetinjstvo i društvo*, 3(1), 61–75. <https://hrcak.srce.hr/file/176602>
28. Težak, D. 2006. *Hrvatska dječja književnost: razvoj i utjecaji*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/42684> (pristupljeno 1. srpnja 2024.)

29. Vigato, A. 2018. *Integracija autobiografskih elemenata u dramskim predstavama: Luko Paljetak i Nikola Tesla*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/458060> pristupljeno 18. kolovoza 2024.)
30. Vitez, G. (1977). *Izabrane pjesme*. Mladost. https://archive.org/details/izabrane_pjesme-grigor_vitez/page/12/mode/2up (pristupljeno 8. rujna 2024).
31. Vitez, G. (n.d.). *Izabrane pjesme: Neposlušne stvari – Uh, ma što*. Preuzeto s http://os-vela-luka.skole.hr/upload/os-vela-luka/images/static3/740/File/vitez_izabranepjesme_0.pdf
32. Vitez, G. (n.d.). *Igra se nastavlja*. Preuzeto s https://www.hrlektire.com/wp-content/uploads/2018/10/vitez_igra_se_nastavlja.pdf
33. <https://www.bajke.hr/hans-christian-andersen-biografija-i-djela> (pristupljeno 4 kolovoza 2024.)
34. <https://www.unizg.hr> Sveučilište u Zagrebu. (n.d.). *Veliki Vidar - stoljeće Grigora Viteza*. (pristupljeno 06 rujna 2024.)

7. ŽIVOTOPIS

Osobni podaci:

Ime i prezime: Jelena Brčić

Datum i mjesto rođenja: 2. 12. 1998. god. u Zagrebu

E-mail: jela735@gmail.com

Obrazovanje:

Sveučilište u Zadru, odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Radno iskustvo:

Prodavač/konobar na benzinskoj pumpi Tri Bartola, referent putničkog prihвата i opreme na Zračnoj luci, te sada radim kao referent nabave u Vodovodu d.o.o.

Vještine:

Poznavanje stranih jezika (engleski, talijanski), vješto baratanje Office alatima, organiziranost, timski rad

Vozačka dozvola: B kategorija